

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра загальноправових дисциплін

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

студента 2 курсу, 8 м групи
спеціальності 081, «Право»
спеціалізації «Правове забезпечення
безпеки підприємницької діяльності»

Семенка

Олега Володимирович

Науковий керівник
доктор юридичних наук
професор

Олійник Олег

Вікторович

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук
професор

Крегул Юрій

Іванович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	7
1.1. Поняття, значення та правовий зміст податкової безпеки держави.....	7
1.2. Генеза нормативно-правового забезпечення податкової безпеки держави..	14
1.3. Податкова безпека у системі фінансової безпеки держави.....	24
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	35
2.1. Податкова безпека у системі правового регулювання економічної безпеки держави	35
2.2. Організаційно-правове забезпечення податкової безпеки держави.....	41
2.3. Особливості правового регулювання відносин податкової безпеки держави, регіонів та суб'єктів підприємництва	54
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	64
3.1. Шляхи вирішення проблематики уникнення та мінімізації загроз податковій безпеці держави	64
3.2. Напрями удосконалення відносин правового регулювання податкової безпеки держави	72
3.3. Удосконалення механізму забезпечення податкової безпеки держави.....	82
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Для будь-якої держави на всіх етапах її розвитку питання безпеки є ключовим. Це пов'язано, в першу чергу, з національними інтересами та пріоритетами, які у всі часи потребують серйозного відношення влади та суспільства. Податки, що надходять до бюджету, створюють фінансову базу для розвитку країни. З метою контролю та оцінювання проведення результативності податкових реформ та їх впливу на забезпечення податкової безпеки держави актуальним є питання щодо визначення економічної природи основних характеристик податкової безпеки. Тому розробка методичного підходу до нейтралізації загроз і ризиків податкової безпеки є актуальним і своєчасним.

Актуальність обраної теми дослідження пояснюється тим, що на практиці виникає чимало питань щодо правової природи податкової безпеки, які потребують теоретичного осмислення та законодавчого уточнення. Зокрема розробка методичного підходу до нейтралізації загроз і ризиків податкової безпеки.

Незважаючи на наявність досліджень у цій сфері, вивчення правової природи податкової безпеки держави не можна вважати достатньо вивченим. Тому на сьогодні виникає необхідність у дослідженні податкової безпеки держави за законодавством України з метою з'ясування її сутності, призначення та тенденцій розвитку, і наукове дослідження цієї проблеми сьогодні має особливу актуальність та новизну. Адже, в умовах складної економічної ситуації в Україні, яка викликана дефіцитом власних ресурсів та скороченням ділової активності бізнесу, виникає необхідність прийняття рішучих дій, які спрямовані на забезпечення гідного рівня фінансової безпеки та, особливо, її податкової складової.

Крім того, не зважаючи на актуальність теми, майже відсутні комплексні праці, які б всебічно досліджували вказані відносини.

Недосконалим залишається і законодавство в Україні щодо правового регулювання забезпечення податкової безпеки держави та правового регулювання органів податкової безпеки держави, що містить певні прогалини та суперечності.

Безпосередньо проблемним питанням забезпечення податкової безпеки присвячені наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених, як: О.В. Безкровний, Ю. В. Бережна, М. І. Виклюк, В.В. Вітлінський, О.Д. Вовчак, О. Є. Власова, В. В. Гресик, С. С. Голіков, О.В. Грачов, Е. С. Дмитренко, Ю.Б. Іванов, В.В Іщенко., О.М. Тимченко, Д.В. Липницький, І. С. Луценко, І. І. Подік, та інші.

Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та узагальнень практики його реалізації визначити сутність, значення та правову характеристику податкової безпеки держи, та рекомендації щодо її удосконалення та забезпечення.

Відповідно до обраної мети визначені такі основні **завдання** дослідження:

- розкрити сутність понять «податкова безпека» та «податкова безпека держави»;
- охарактеризувати складові податкової безпеки держави;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення податкової безпеки держави;
- проаналізувати існуючі проблеми правового регулювання податкової безпеки держави та шляхи їх вирішення;
- сформулювати пропозиції та рекомендації удосконалення дієвого механізму забезпечення податкової безпеки держави.

Об'єктом є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з забезпеченням захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Предметом дослідження є проблема правового регулювання правовідносин забезпечення податкової безпеки держави, розв'язання якої

дозволить визначити теоретичні й організаційно-правові питання ефективності податкової безпеки держави.

Методи дослідження. Методологію даної роботи склали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, що ґрунтуються на діалектиці та системно-функціональному підході. За допомогою історико-правового методу досліджувалися процеси становлення та розвитку законодавства щодо забезпечення податкової безпеки в Україні. Як загальнонауковий метод використовувався системний підхід, який дозволив визначити проблемні питання при аналізі системи органів управління які здійснюють контроль у сфері податкової безпеки. Під час аналізу проблемних аспектів використовувались такі методи як спостереження, теоретичне і практичне моделювання, формально-логічне узагальнення правових явищ, діалектичний метод пізнання економічних, суспільних, у тому числі, правових явищ. Під час врахування окремих аспектів іноземного досвіду використовувався порівняльно-правовий метод. Під час виокремлення проблем та недоліків чинного законодавства та перспективних напрямків удосконалення застосовувався метод структурно-системного аналізу.

Наукова новизна даної роботи полягає у тому, що питання правовідносин податкової безпеки досліджено комплексно та систематизовано, з урахуванням усіх змін в законодавстві та суспільних відносинах. Поглиблено історико-правовий аналіз становлення і розвитку податкової безпеки в Україні та визначено її роль в забезпеченні прав та інтересів окремих громадян в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – положення та висновки можуть бути основою для подальшої розробки проблем правового забезпечення податкової безпеки держави; правотворчості – в результаті дослідження сформульовано ряд пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного національного законодавства; правозастосовчій діяльності – використання одержаних результатів дозволить поліпшити

практичне здійснення повноважень органами, які здійснюють контроль у сфері податкового законодавства; навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників.

Апробація результатів роботи частково здійснена у науковій статті на тему « », яка опублікована у науковому збірнику студентських робіт «Правове регулювання підприємницької діяльності» (м. Київ, КНТЕУ, 2018).

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел (103 найменування). Повний обсяг роботи становить 105 сторінок, з них обсяг основного тексту – 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Поняття, значення та правовий зміст податкової безпеки держави

Питання забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України визначається станом безпеки усіх сфер життєдіяльності суспільства. Трансформаційні процеси в економіці, які в значній мірі визначаються податковою політикою держави, спонукали до того, що набуває неабиякого розвитку інтерес до вивчення змісту та основних характеристик податкової безпеки. Це зумовлене тим, що сформований рівень податкової безпеки відображає в цілому ефективність податкової системи, визначає синхронність бюджетних надходжень та баланс інтересів держави, суб'єктів господарювання і суспільства в процесі їх економічного відтворення [39, с. 35].

З податковою системою та податковою політикою пов'язані інтереси не тільки держави, а й усіх громадян, верств і груп населення, підприємств і організацій. Податки та податкова політика в сучасних умовах є одним із найважливіших об'єктів ринкових реформ. Податки впливають на стан економіки, бюджетної системи, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, від них залежить здатність держави виконувати свої функції. Отже, податкова безпека є важливим елементом системи забезпечення економічної безпеки держави.

Однією з найважливіших складових економічної безпеки держави є фінансова безпека. Без забезпечення стійкої фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоїть перед державою. Фінансова безпека віддзеркалює систему взаємовідносин та взаємозалежності суб'єктів господарювання в фінансовій сфері та передбачає такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного росту та підвищення

життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі [36, с. 9].

Складність досліджуваного поняття полягає в тому, що дослідники по різному визначають властивості податкової безпеки. По-перше, податкова безпека характеризує стан захисту інтересів платників та тих, хто розподіляє валовий внутрішній продукт через систему оподаткування. По-друге, це здатність системи вчасно виконувати свої функції та вчасно реагувати на будь-які зміни. По-третє, вміння та спроможність реагувати на ризики та небезпеки, ліквідувати, мінімізувати, приймати чи ігнорувати їх вплив на учасників податкової безпеки. З цього видно, що єдиного підходу поки що не існує на тлумачення поняття «податкова безпека».

Податкова безпека як об'єктивне явище, характеризує можливість збереження суб'єктами податкової системи результатів своєї діяльності, усвідомлюючи ними, що ці результати формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз та підлягають ризикам. Основна роль держави полягає у мінімізації податкових ризиків шляхом уникнення ситуацій, що фактично створюють загрози податковій безпеці суб'єктів господарювання, особистості та національної економіки зокрема. При цьому, суб'єкти господарювання, як найбільше джерело податкових платежів, ведучи господарську діяльність, враховують відносно себе можливість існування небезпек і загроз, функціонують до тих пір, доки можуть кількісно виміряти і співвіднести втрати від виникнення ризику із результатами господарської діяльності. За невизначеності розміру податкових ризиків господарюючі суб'єкти або згортають власний бізнес, або переходять в тінь, що є відповіддю на неефективність фіскальної політики держави. За таких умов виникає зворотній ризик недоотримання державою податкових платежів до бюджетів різних рівнів [39, с. 35].

У правому контексті податкову безпеку варто розглядати як процес регулювання податкової системи шляхом створення умов справедливого

оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларування цих умов у законодавчих актах. При цьому регламентовані положення – це не лише ідея, а практичний інструмент реалізації окремих програм, що забезпечує зменшення зловживань у процесі розподілу бюджетних ресурсів.

Із соціального погляду податкову безпеку варто розглядати як захищеність балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання та населення внаслідок справедливого оподаткування та надання податкових пільг, справляння податків та оптимального перерозподілу податкових надходжень між усіма суб'єктами фінансової системи, формування ефективної податкової культури та дисципліни, що забезпечує належний рівень їх податкової безпеки. З одного боку, соціальна спрямованість податкової безпеки проявляється через співвідношення прямих та непрямих податків, де обсяги перших мають перевищувати другі, що дозволяє знизити податкове навантаження на споживачів, а за умов оптимальних ставок і розмірів непрямих податків, активізувати виробничі процеси в національній економіці. З іншого боку – забезпеченість ефективної податкової безпеки у соціальному середовищі буде мати місце лише за тих умов, коли податкові надходження будуть раціонально направлені на реалізацію пріоритетних напрямів і соціальних програм розвитку з метою максимально повного задоволення потреб суспільства. Отже, динамічний розвиток економіки, суспільства та раціональність управління бюджетними ресурсами визначаються особливостями формування податкової безпеки держави, що має задовольняти інтереси суспільства, економічних агентів та держави на достатньому чи належному рівні за умови побудови раціональної податкової системи.

Існуючі визначення дефініції «податкова безпека» демонструють розбіжність поглядів вищезазначеного поняття. Так, деякі дослідники вважають, що «податкова безпека» - це підсистема національної безпеки держави, що являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави,

підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи [41, с. 5].

Так, за В. Іщенко «податкова безпека - це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення» [39, с. 37].

І. О. Цимбалюк зазначає, що податкова безпека – це такий стан податкової сфери держави, для якого характерним є захищеність інтересів суб'єктів податкових відносин стійкість і економічна незалежність податкової системи, що проявляється у стабільності податкового законодавства; здатність податкової системи до розвитку і вдосконалення, спроможність своєчасного виявлення та запобігання потенційних загроз у сфері оподаткування та здатність системи оподаткування в повній мірі реалізовувати усі функції податків як фіскальної так і регулюючої та соціальної з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків [98, с. 5].

Ю. Б. Іванов та Ю. В. Бережна податкову безпеку розглядають як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпортової та міжнародно-інтеграційної безпеки [37, с. 10].

І. Ю. Темовеєва вважає, що податкова безпека - це такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз. В. В. Коробов податкову безпеку розглядає спосіб забезпечення права держави на податкові доходи і характеризує стійкість її наповнення податковими платежами [52, с. 131].

Д. Н. Тіхонов під податковою безпекою держави вважає стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [9, с. 243].

Податкову безпеку варто розглядати як інтегровану підсистему фінансової безпеки, яка впливає на забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інноваційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки.

Таким чином, складність поняття «податкова безпека» визначається різноманітністю поглядів науковців на його дефініцію та полягає у тому, що деякі науковці проводять дослідження виходячи з необхідності у характеризуванні його як певного стану захисту інтересів держави та платників податків, а інші звертають увагу на властивості системи оподаткування та її можливість належним чином функціонувати, а також протистояти негативним чинникам та загрозам. Досліджуючи поняття та суть податкової безпеки можна визначити, що основними ознаками вищезазначеного поняття є: можливість, гармонійність, захищеність, гарантованість, оптимальність, забезпеченість, спрямованість, запобігання, виявлення, попередження, ефективність, своєчасність, стабільність, збалансованість тощо.

Оскільки оподаткування, тим або іншим чином, стосується всіх без виключення суб'єктів господарювання, то податкову безпеку, безперечно, слід досліджувати як самостійний та достатній об'єкт дослідження, помірне та ефективне використання якого стане запорукою якісного розвитку та функціонування ринкових відносин в країні.

Соціальний аспект податкової безпеки полягає у ступені захищеності інтересів усіх суб'єктів господарювання — держави, підприємницьких структур та населення, шляхом справедливого оподаткування, податкових преференцій, сплати податків та розподілу податкових надходжень між суб'єктами

фінансової системи. Має бути сформована так звана «податкова культура» та норми дисципліни, які забезпечить необхідний рівень податкової безпеки. Соціальна направленість податків має проявлятися через співвідношення прямого та непрямого оподаткування. При чому, пряме оподаткування має переважати, що знизить навантаження на самих споживачів, а в разі ефективних ставок податків ще й активізує виробництво в державі. Крім того, зібрані податки мають ефективно реалізовуватися для вирішення соціально-економічних завдань для задоволення інтересів як держави, так і населення. Таким чином, лише завдяки стабільному розвитку економіки, суспільства та раціонального використання бюджетних коштів можна досягти необхідного рівня податкової безпеки, який задовольнить інтереси всіх економічних суб'єктів. Проте все це лише можливе при функціонуванні ефективної, дієвої та раціональної податкової системи.

Податкова безпека тісно пов'язана з рівнем податкової культури, яка проявляється у дотриманні всіма суб'єктами податкових правовідносин законів та інших нормативно-правових актів, вчасність та правильність сплати податків, знання законів, своїх прав та обов'язків, довіра до держави та у її ефективному перерозподілі зібраних податків та зборів. Саме довіра та взаємна співпраця між усіма суб'єктами податкових правовідносин дасть поштовх до розвитку податкової культури, що є засадою докорінних змін у податковій політиці держави, побудові ефективної національної економіки та забезпеченні надійної податкової безпеки України [46, с. 8].

Податкова культура як специфічна сфера функціонування інституту оподаткування проявляється у вигляді особливо регульованого механізму виживання соціуму, є засобом його адаптації до мінливих умов середовища проживання, тож вона не може бути ні низькою, ні неефективною, ні недостатньою. Реалізація соціальної справедливості в податковій культурі передбачає оцінку прав, обов'язків, потреб та інтересів платників податків, їхньої матеріальної забезпеченості та податкоспроможності [89, с. 145]. Податкова грамотність і формування податкової культури - це одні з

найважливіших умов для того, щоб податкова система та власне податкове адміністрування ефективно запрацювали.

Питання податкової безпеки набувають особливої актуальності для країн, які перебувають у стані трансформаційної кризи. Це явище завжди характеризується загостренням суперечностей, які створюють кризові ситуації. Глибина і характер розвитку кризи можуть поставити під загрозу саме існування соціально-економічної системи країни. І тоді одним з першочергових завдань стане забезпечення економічної безпеки [35, с. 4].

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. З позиції фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини.

Державі завжди нелегко приймати правильні рішення, тому необхідне активне використання індикаторів податкової безпеки, що полягає у їх розрахунках, подальшому аналізі та використанні цих даних для побудови прогнозів основних показників податкової системи. Правильно та своєчасно розраховані індикатори дадуть можливість мати на руках реальні цифри по економічному розвитку країни.

Таким чином, під податковою безпекою слід розуміти такий стан податкової системи, який дозволяє гармонізувати процеси оподаткування та сплати податків при умові ефективного податкового менеджменту ризиками та загрозами, які можуть виникати в економіці, зі сторони виконавчих органів для того, щоб задовольнити інтереси економічних суб'єктів господарювання.

Отже, податкова безпека держави це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, що виступає практичним інструментом реалізації окремих програм та забезпечує зменшення зловживань у процесі розподілу бюджетних ресурсів.

1.2 Генеза нормативно-правового забезпечення податкової безпеки держави

Правове забезпечення податкової безпеки на сьогоднішній день є складною і важливою проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість економічно розвиватися та фінансово стабілізуватися. Держава здійснює регулювання всього комплексу відносин, забезпечуючи необхідні умови для узгодження інтересів держави, регіону, підприємства й особи.

Проблеми нормативно-правового забезпечення та державного регулювання податкової безпеки України лише частково розкрито у обмеженій кількості наукових праць. Аналіз нормативної бази з питань формування фінансово-економічної безпеки як на загальнодержавному рівні, так і відповідно до забезпечення безпеки суб'єктів підприємництва, відрізняється незваженим підходом до розкриття окремих практичних аспектів. Нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки є важливою і складною проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість фінансово стабілізуватися підприємствам. Дмитренко Е.С. вважає найважливішим елементом системи податкової безпеки є її правове забезпечення, оскільки «стан податкової безпеки багато в чому визначається рівнем правового регулювання відносин у сфері фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування, а причиною вчинення фінансових правопорушень є зазвичай недоліки фінансового законодавства» [29, с. 15].

Державою не залишено поза увагою концептуальні засади формування економічно безпечного середовища, у тому числі, його фінансової складової. Що стосується генезису правового регулювання забезпечення фінансової безпеки України, М.В. Патарідзе-Вишинська виділяє такі основні етапи формування правового забезпечення фінансової безпеки в Україні: визначальний, базисний, концептуальний, глобальний, стратегічний, методичний, адаптаційний [61, с. 170].

З прийняттям Декларації «Про державний суверенітет України» від 16.07.1991 р. було проголошено економічну самостійність України, право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укласти з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами. Підкреслено намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а за необхідності ввести власну грошову одиницю [30].

З метою захисту суверенних економічних інтересів у серпні 1990 року вступив у дію Закон України «Про економічну самостійність України», яким вперше у історії України як суверенної держави було окреслено право на самостійне визначення державного економічного статусу та стратегію сталого економічного розвитку; визначено пріоритетні напрямки здійснення господарської діяльності, грошово-кредитної, фінансової, бюджетної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики.

У 1992 році було зроблено крок до практичного захисту фінансових інтересів суб'єктів підприємництва. Так, Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» вперше врегульовано питання проведення експертизи фінансового стану підприємств під час підготовки справи про банкрутство, визначено шляхи оздоровлення фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності.

Податкове законодавство України є одним із самих складних в правовій системі України. При цьому, спостерігається тенденція щодо його нестабільності. Проте, як показує практика його правозастосування, зміни, що вносяться до законів України з питань оподаткування, досить часто спричиняють нові проблеми. В усі роки незалежності можна спостерігати постійні зміни у податковому законодавстві. Усі без винятку політичні сили при приході до влади намагаються лобіювати свої власні інтереси, що проявляється в ухваленні змін податкового законодавства. Таким чином, завдяки постійним змінам у законодавстві, суперечностям та неоднозначності у його трактуванні платники податків мають змогу уникати оподаткування

всього їх прибутку, не сплачувати в повній мірі податкові платежі до бюджету та не нести за це відповідальності. Крім того, недосконалість у законодавстві значно підвищує ризики неефективної організації збору податків та контролю своєчасної та в повному розмірі сплати податків [22, с. 4].

Податкове законодавство України складається з Конституції України; Податкового кодексу України; Митного кодексу України та інших законів з питань митної справи у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України; чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; нормативно-правових актів, прийнятих на підставі та на виконання Податкового кодексу України та законів з питань митної справи; рішень органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими Податковим кодексом України.

З прийняттям у 1996 році Конституції України робота за напрямом розбудови державної політики вийшла на новий рівень. Однак, слід зазначити вкрай обмежене розкриття положень щодо економічної політики та фінансової безпеки як її невід'ємної складової, що викладене лише у статті 17 Конституції України. Цією статтею визначено, що однією з найважливіших функцій держави та справою всього українського суспільства є забезпечення її економічної безпеки. Крім того, Конституцією визначено статус Ради Національної безпеки і оборони як головного органу щодо забезпечення непохитності національних інтересів у питаннях безпеки, а також Президента України як гаранта безпеки суверенних інтересів держави, у тому числі й економічних. Конституція як основний закон в силу свого всезагального характеру не може містити розгорнутий механізм забезпечення економічних інтересів держави, тому, питання його розробки наразі залишилося відкритим.

Грунтуючись на основних засадах Конституції, уряд України буде державну політику. Правові засади, які здійснюють опосередкований вплив на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва, визначаються статтею 92

Конституції України, а саме: правовий режим власності; правові засади та гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; засади зовнішньоекономічної діяльності і митної справи; організація державної статистики.

Одним із конституційних обов'язків громадян України є обов'язок кожного сплачувати податки й збори в порядку і розмірах, встановлених законом, а також щорічно подавати до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом (ст. 67 Конституції) [45].

Податки – дуже складна й надзвичайно впливова на всі економічні явища та процеси фінансова категорія. Можна без перебільшення сказати, що, з одного боку, податки – це фінансове підґрунтя існування держави, мірило її можливостей у світовому економічному просторі щодо розвитку науки, освіти, культури, гарантування економічної безпеки, зростання суспільного добробуту народу.

Із другого боку, податки – це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, їх мобілізація й використання зачіпає інтереси не тільки кожного підприємця чи громадянина, а й цілих верств населення і соціальних груп. На сьогодні податки – це найефективніший інструмент впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку і структуру, на розвиток науки і техніки, масштаби соціальних гарантій населенню [51, с. 94].

У 2003 році було зроблено такий стратегічний крок у розбудові правового поля – підписано Президентом України закон «Про основи національної безпеки України», яким затверджено засадничі положення державної політики, спрямованої на захист інтересів суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності суспільства, визначено основні напрями державної політики з питань національної безпеки. Даним нормативним актом було розширено категоріальний апарат, введено поняття «зовнішні загрози», однак знову ж таки не було означено суб'єктів відповідальності та межі впливу таких загроз на фінансову безпеку держави [82].

У 2007 році Міністерством фінансів України розроблено та затверджено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, де вперше запроваджено інтегральний показник індексу економічної безпеки; введено у економіко-правову термінологію нові ключові поняття «макроекономічна безпека», «фінансова безпека», «валютна безпека», «грошово-кредитна безпека», «безпека фондового ринку», «зовнішньоекономічна безпека» тощо. На сьогодні даний документ втратив чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», де знайшов своє логічне і розширене продовження.

Цей нормативний документ базується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки з виявленням потенційно можливих загроз економічній безпеці в Україні, які застосовуються для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності; слугують для визначення рівня складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, запобігання та попередження реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері.

Формування нормативної бази для визначення рівня фінансово-економічної безпеки потребувало оновлення податкового та бюджетного законодавства, що і було зроблено у 2010 році з прийняттям Бюджетного та Податкового кодексів України, робота над удосконаленням яких наразі ще ведеться.

Податковим кодексом України визначаються функції та правові основи діяльності контролюючих органів, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів,

повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [65].

Бюджетним кодексом України визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, і питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу [10].

Практично значущим став і Проект Концепції фінансової безпеки України, підготовлений за дорученням Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при РНБОУ, розробка якого сформувала адаптаційний етап формування державної політики фінансової безпеки. Концепція фінансової безпеки України – комплексна система поглядів на ключові інтереси у фінансовій сфері, принципи і засоби їх реалізації та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз. У проекті Концепції фінансової безпеки України наголошується, що з точки зору системного підходу фінансова безпека полягає в збереженні та укріпленні міжсистемних зв'язків, забезпеченні існування та розвитку кожної підсистеми, виходячи з інтересів фінансової системи в цілому [61, с. 170].

З метою системного підходу до захисту економічних інтересів Кабінетом Міністрів України у 2012 році було ухвалено Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (далі – Концепція), з метою визначення основних засад та напрямів державної політики щодо забезпечення національної безпеки держави у фінансовій сфері, адже світова фінансово-економічна криза 2008-2009 років мала негативні наслідки для соціально-економічного розвитку України. Криза засвідчила вразливість вітчизняної фінансової системи, її залежність від зовнішнього впливу. За таких умов

питання захисту національних інтересів держави у фінансовій сфері набуло особливої ваги.

Стан національної безпеки у фінансовій сфері залежить від явищ і чинників як внутрішньої, так і зовнішньої фінансово-кредитної політики держави, політичної ситуації, що склалася у державі, досконалості законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, а також міжнародних зобов'язань держави [86].

Вищезазначена Концепція визначає концептуальні засади формування ефективного та дієвого механізму державного управління ризиками у фінансовій сфері, спрямованого на запобігання кризовим явищам та мінімізацію їх наслідків, забезпечить ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави.

Одним із першочергових цілей, що було спрямоване Концепцією а на виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та на визначення Урядом чітких середньострокових макроекономічних цільових показників, забезпечення макроекономічної стабільності. Концепція включає питання безпеки в бюджетній сфері, у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору, податковій сфері, сфері фінансів реального сектору економіки, банківській сфері, сфері валютного ринку та у сферах функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору. Характерними ознаками національної безпеки у фінансовій сфері є збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави.

У Концепції наголошується, що однією з основних загроз у податковій сфері є виведення фінансового капіталу з України та приховування суб'єктами господарювання значних сум доходів від оподаткування. Для запобігання відпливу капіталів за кордон і зменшення суми недоодержаних державою доходів у вигляді податків та зборів державна політика у податковій сфері

повинна бути спрямована на: проведення аналізу економічної співпраці українських резидентів із суб'єктами підприємницької діяльності, які зареєстровані в офшорних зонах, та удосконалення нормативно-правової бази у податковій сфері; проведення інвентаризації міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, що не відповідають сучасним стандартам Організації економічного співробітництва та розвитку, і внесення змін до положень таких договорів у частині розширення вимог щодо обміну інформацією. Найважливішою проблемою законодавства України, що регулює оподаткування, є колізії, що існують між законами та підзаконними нормативно-правовими актами, котрі іноді видаються всупереч змісту законів або на ускладнення їх виконання і встановлюють додаткові приписи, інструкції, роз'яснення, узгодження тощо [48, с. 12].

Визначальна роль держави в цьому контексті зумовлена, зокрема, наявністю в її органів державно-владних повноважень, головні з яких закріплено Конституцією України, що наділяють їх правом видавати юридичні акти, які є обов'язковими для виконання іншими суб'єктами права, у тому числі підприємствами, установами й організаціями (перш за все це стосується законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів).

На сьогоднішній день в Україні немає окремого правового документа, який би регулював відносини, що складаються у сфері податкової безпеки. Тож норми права, які регулюють вказані відносини знаходяться в окремих Законах України та в підзаконних нормативних актах. І це, у свою чергу, негативно позначається на соціально-економічному становищі держави, підприємств.

Стабільність бюджетної системи нашої держави забезпечують саме платники податків, і більшість з них усвідомлює важливість декларування доходів як виконання свого обов'язку щодо сплати податків перед державою та суспільством. Наповнення Державного бюджету України, реалізація завдань та функцій держави безпосередньо залежить від ефективного виконання усіма суб'єктами податкового права податкового обов'язку.

За допомогою податків держава забезпечує обороноздатність та безпеку громадян, розвиває економіку, освіту, науку, охорону здоров'я в інтересах всього суспільства. Принципи побудови системи оподаткування в Україні, види податків, зборів та інших обов'язкових платежів, напрями їх зарахування і використання, перелік платників податків та об'єктів оподаткування, а також відповідальність за порушення податкового законодавства, визначаються Податковим кодексом України.

Деякі аспекти, що стосуються фінансової безпеки суб'єктів підприємництва висвітлює Господарський кодекс України. Забезпечення фінансової безпеки держави, підприємства визначається V розділом Бюджетного кодексу України - «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення». Суспільні відносини, пов'язані з забезпеченням безпеки бізнесу, регулюють Закони України: «Про цінні папери і фондову біржу», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про інвестиційну діяльність», та ін.

На сьогодні в Україні податкова безпека недостатньо регулюється державою. Основними принципами забезпечення якої мають стати: первинність закону під час діяльності із забезпечення податкової безпеки; необхідність розробки, прийняття і реалізації державної стратегії забезпечення податкової безпеки; збалансованість фінансових інтересів особи, підприємства, держави; використання методології стратегічного планування для безпеки фінансово-кредитної сфери; необхідність постійного відстеження загроз податковій безпеці тощо.

Умовою стабілізації державних фінансів є подальше проведення податкової реформи за напрямами удосконалення системи податкового адміністрування, розроблення ефективного механізму здійснення контролю та звітності, взаємодії між суб'єктами податкової системи [53, с. 190]. Створення нової законодавчої бази в сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям

розвитку податкових систем. В Україні необхідно формувати податкову політику, направлену на побудову стабільної та зрозумілої системи оподаткування, зменшення податкового тягаря і забезпечення збалансованості інтересів держави та інтересів суб'єктів господарювання.

Виконання зазначених завдань дасть змогу зменшити вплив капіталу за кордон, сприятиме зростанню надходжень до державного бюджету в результаті оподаткування відповідних операцій, що здійснюються між резидентами і нерезидентами, розширить можливості України щодо обміну інформацією у податковій сфері з іншими країнами світу, а також забезпечить стабілізацію державних фінансів.

Таким чином, становлення податкової безпеки відбувалося під впливом конкретних історичних періодів та етапів розвитку регулювання суспільних відносин, що склалися в даній сфері. Проведений аналіз дослідження свідчить, що на даний час існує потреба систематизації цього питання. Досконалість, працездатність, раціональна структура законодавчого регулювання податкової безпеки держави є важливим фактором ефективного функціонування податкової системи, наповнення бюджету держави, як загальнодержавному рівні, так і відповідно до забезпечення безпеки суб'єктів підприємництва. Вдосконалення нормативно-правового регулювання в контексті правової безпеки держави дозволить вирішити питання щодо забезпечення захисту національних інтересів держави у разі виникнення та поглиблення загроз у фінансовій сфері, а розроблення механізму державного управління ризиками дозволить мінімізувати наслідки загроз у разі їх виникнення, а це в свою чергу забезпечить ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави.

1.3 Податкова безпека у системі фінансової безпеки держави

Податкова безпека займає одне із ключових місць в системі складових фінансової безпеки держави через свій ланцюговий характер впливу, тобто, у разі нестабільності податкової безпеки втрачається рівновага бюджетної, боргової, грошово-кредитної та інших видів безпеки. Необхідність забезпечення фінансової безпеки стає ще більш актуальним питанням через проблему швидкої глобалізації світової економіки, що викликає можливість виникнення дисбалансу конкуренції, та монополізацію ринку окремими державами, яка порушить середовище конкурентного співіснування країн.

В умовах складної економічної ситуації в Україні, яка викликана дефіцитом власних ресурсів та скороченням ділової активності бізнесу, виникає необхідність прийняття рішучих дій, які спрямовані на забезпечення гідного рівня фінансової безпеки та, особливо, її податкової складової. Недосконалість податкової безпеки визначається через неефективність податкової політики, котра практично унеможлиблює реалізацію стратегічних пріоритетів фінансової безпеки. Податкова політика є основним інструментом створення в Україні стабільної системи оподаткування, завданням якої є забезпечення достатнього обсягу надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективного функціонування економіки держави, справедливого підходу до оподаткування всіх категорій платників податків, а також створення умов для подальшої інтеграції України у світове співтовариство [21, с. 215].

Значення податкової складової в сучасному світі настільки велике, що зміст завдань, які стоять перед податковою політикою, без розгляду їх з позицій взаємозв'язку та взаємовпливу з фінансовою безпекою здатне призвести до втрати послідовності та ефективної податкової стратегії. Податки і податкова система є одним з основних складових фінансової безпеки, що обґрунтовано наступним:

- по-перше, як ресурси, що знаходяться у володінні держави;
- по-друге, як інструменти впливу на економічні і соціальні процеси;

- по-третє, як показник взаємозворотньої залежності функціонування держави від платників податків.

Тобто, в системі оподаткування вбачаються: ресурси та інструменти забезпечення фінансової безпеки з одного боку, фактор ризику та залежності – з другого. Податки в якості ресурсного фактору можуть бути для держави як засобом забезпечення безпеки (зростання податкового потенціалу), так і причиною посилення загроз та ризиків (втрата податкового потенціалу).

Роль податків як фактору фінансової безпеки або загрози залежить від конкретної соціально-економічної ситуації в країні, особливостей етапу економічного розвитку, характеру економічної політики, стабільності державної влади та наявності/відсутності кризових явищ розвитку світової фінансової системи. Кризовий стан держави та економіки, помилки фінансової політики та загальна слабкість державного управління призводять до кризи податкової системи, тим самим перетворюючи її в реальну або потенційну загрозу фінансовій безпеці держави.

Щодо визначення місця податкової безпеки у складі фінансової безпеки, слід відзначити, що податкову безпеку розглядають та включають до окремої ланки фінансової безпеки держави. Безперечно, податкова безпека є найважливішою складовою фінансової безпеки держави, оскільки вона впливає на забезпечення зростання ресурсного потенціалу для розвитку конкурентоспроможної національної економіки на засадах інвестиційного оновлення експортно-виробничого потенціалу, збереження цілісності фінансової системи, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам держави. Водночас на законодавчому рівні податкову безпеку як складову фінансової навіть не виділяють, що є суттєвим недоліком [13, с. 93].

Фінансова безпека держави – найважливіша умова її здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику у відповідності з національними інтересами. Фінансова безпека держави полягає у здатності її органів забезпечувати стабільність економічного розвитку держави, стабільність платіжної системи й основних фінансово-економічних параметрів;

нейтралізувати вплив світових криз і навмисних дій світових факторів, тіньових структур на національну економіку й соціально-політичну систему; запобігати великомасштабному витоку капіталу за кордон, «втеча капіталу» з реального сектора економіки; запобігати конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу й використання ресурсів національної бюджетної системи; найбільш оптимально для економіки країни залучити й використати кошти іноземних запозичень; запобігати злочинам й адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері (у тому легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом).

Фінансова безпека являє собою систему показників, що забезпечують ефективне функціонування фінансової системи та її захищеність через призму дотримання балансу між рекомендованими та фактичними значеннями показників [57, с. 4]. Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це, перш за все, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте вести мову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Тому при розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо скрупульозно аналізувати і враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу. Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі.

На сучасному етапі спостерігається послаблення фінансової безпеки держави, яке викликане, в першу чергу, внутрішніми системними змінами кожного структурного елементу фінансової безпеки. З метою забезпечення фінансової безпеки держави важливим моментом виступає здійснення постійного моніторингу її головних індикаторів. Забезпечення такого процесу

моніторингу можна досягти за рахунок методичного забезпечення вимірювання показників фінансової безпеки, порівняння їх з граничними значеннями та використання кількісних параметрів для підготовки аналітичних матеріалів та наукового обґрунтування прийняття управлінських рішень.

Відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни[75].

Фінансова безпека, у свою чергу, має такі складові:

1) банківська безпека - це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування;

2) безпека небанківського фінансового сектору - це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;

3) боргова безпека - відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі;

4) бюджетна безпека - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції;

5) валютна безпека - це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю,

створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

б) грошово-кредитна безпека - це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [75].

Отже, фінансова безпека являє собою такий стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, валютної, банківської та податкової системи, який може забезпечити ефективне функціонування держави, підтримуючи її економічну стійкість в глобальному середовищі.

Фінансова безпека – це найважливіша складова економічної безпеки в умовах ринкової економіки яка включає: стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів; гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; політичної стабільності підтримка соціально суспільства; формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [91, с. 31].

За думкою Л. Петренко «податкова безпека – це стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективного використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації» [62, с. 90]. Д. Тихонов визначає податкову безпеку як

«стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів» [57, с. 5].

На підставі вивчення наукових поглядів сучасних вчених можна прийти висновку, що податкова безпека являє собою таку податкову політику, яка направлена на виконання плану по наповненню бюджету. Податкова безпека займає одне із ключових місць в системі складових фінансової безпеки держави через свій ланцюговий характер впливу, тобто, у разі нестабільності податкової безпеки втрачається рівновага бюджетної, боргової, грошово-кредитної та інших видів безпеки.

Податкова безпека впливає на стан фінансової безпеки держави, зокрема маючи недосконалу податкову безпеку, це призведе до: недоотримання бюджету – порушиться рівноваги бюджетної безпеки; дефіциту коштів – знизиться рівня боргової безпеки через покриття розриву бюджету за рахунок запозичень; скорочення золотовалютних резервів – знизиться рівень грошово-кредитної та валютно-курсової безпеки; різких та некерованих коливань кон'юнктури ринку – дестабілізація фінансового ринку (безпеки).

Головними чинниками, котрі формують загрози для фінансової безпеки з боку недосконалої податкової безпеки та її складової – податкової політики, є: високий рівень тіньової економіки; відсутність ефективного механізму скорочення податкового боргу; незважений механізм надання податкових пільг; неієвість методів боротьби з незаконним обігом підакцизних товарів та із заниженням бази оподаткування; низька податкова культура.

Запропонований перелік чинників є неповним, але виділені чинники є досить масштабними та такими, котрі потребують вирішення. За даними Мінекономрозвитку, частка тіньової економіки в січні-червні 2016 року склала 35% до ВВП, що вказує на досить значне недоотримання бюджету та ослаблення можливостей виконання державою своїх повноважень [31, с. 105].

Податковою безпекою держави є такий стан податкової системи, що впливає на забезпечення зростання ресурсного потенціалу для розвитку незалежної, стабільної, стійкої конкурентоспроможної національної економіки та дозволяє досягти захищеності економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз у довгостроковому та короткостроковому періодах.

Суттєвим недоліком як у сучасній науці, так й на законодавчому рівні є відсутність методичного підходу до оцінювання стану податкової безпеки держави у розрізі основних її індикаторів, що має важливе науково-практичне та методологічне значення, оскільки розробка зазначеного методичного підходу надасть можливість започаткувати об'єктивний та якісний регулярний моніторинг рівня податкової безпеки держави з виявленням внутрішніх й зовнішніх загроз та своєчасне їх усунення у результаті проведених урядом країни заходів щодо посилення рівня податкової безпеки держави. Тому Луценко І. С. запропонував методичний підхід до оцінювання стану податкової безпеки держави, що включає три блоки.

Блок перший – підготовчий. У ньому визначаються мета та завдання щодо проведення оцінювання рівня податкової безпеки держави, індикатори та методи його здійснення, проводиться за допомогою підготовлених інформаційних джерел збір статистичних даних для обчислення кожного індикатора податкової безпеки держави. Метою проведення оцінювання рівня податкової безпеки держави є об'єктивний та якісний регулярний моніторинг рівня податкової безпеки держави з виявленням внутрішніх й зовнішніх загроз та своєчасне їх усунення у результаті проведених урядом країни заходів щодо посилення рівня податкової безпеки держави. Об'єктом проведення моніторингу є рівень податкової безпеки держави. Рекомендованою інформаційною базою виступають звіти органів Фіскальної служби України, Державної Казначейської служби України, Державної служби статистики України та інші законодавчі й нормативні акти України. Складність оцінювання рівня податкової безпеки держави полягає у визначенні оптимальної чисельності та виборі індикаторів.

Блок другий – технологічний. У другому блоці методичного підходу розраховується кожен індикатор податкової безпеки держави та порівнюються фактичні дані з їх пороговими значеннями.

Блок третій – результативний. У третьому блоці методичного підходу проводиться оцінювання результатів розрахунку індикаторів податкової безпеки держави з виявленням внутрішніх та зовнішніх загроз, а також надаються рекомендації з проведення заходів посилення її рівня. Крім того, отримані результати рекомендовано використовувати при розробці та оцінці результативності податкових реформ, а також при формуванні стратегії податкової політики держави [50, с. 160].

О. Тимошенко пропонує здійснювати оцінювання рівня податкової безпеки держави за двома індикаторами: рівнем податкового навантаження (%) та часткою податків у структурі державного бюджету (%). Однак, проведення моніторингу оцінювання податкової безпеки держави за визначеними показниками буде недостатнім для виявлення внутрішніх та зовнішніх загроз [96, с. 35]. Загрози фінансовій безпеці з боку хиткої податкової політики створюються через дестимулюючий вплив оподаткування на економічну активність в країні, а також через незаплановані втрати бюджету від недоотримання податкових надходжень. Головними наслідками невираженої податкової політики, які можуть генерувати загрози фінансовій безпеці держави є: тіньова економіка; наявність та збільшення суми податкового боргу; незаконне використання податкових пільг; незаконне виготовлення і збут підакцизних товарів; приховування і зниження об'єктів оподаткування; проведення сумнівних зовнішньоекономічних операцій.

Також факторами деформації податкової складової фінансової безпеки можуть бути: непродумана на довгострокову перспективу та така, що не відповідає переважній більшості населення податкова політика; високий рівень оподаткування суб'єктів господарювання, який заважає зростанню підприємницької активності (особливо у сфері інноваційного виробництва); корумпованість податкової сфери держави; ухід від сплати податків значної

частини економічних агентів; розширення масштабів та видів тіньової економічної діяльності, яка прихована від оподаткування; недостатньо ефективна робота правоохоронних органів щодо запобігання податковим злочинам та правопорушенням; наявність суперечностей у законодавстві стосовно регулювання податкових відносин.

Способом оптимізації податкової складової фінансової безпеки держави може слугувати налагоджений податковий механізм як сукупність методів, які регламентують податкові відносини держави та платників податків. На макрорівні податковий механізм включає прогнозування, регулювання та контроль. Податкове прогнозування являє собою діяльність стосовно обґрунтування обсягів податкових надходжень на різних рівнях, оцінки можливостей використання певних податків (ставок, пільг) для програм соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому. В процесі податкового прогнозування вирішуються питання регулювання податкових відносин та визначаються податкові надходження на перспективу. Помилку у податковому прогнозуванні загрожують дисбалансом бюджету, можуть призвести до бюджетного дефіциту та несуть загрозу фінансовій безпеці [69, с. 52].

Податкове регулювання передбачає, передусім, створення стабільної законодавчої бази у сфері оподаткування, а також побудова ефективної системи адміністрування податків. Податковий контроль покликаний забезпечити повноту податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, створити умови, які запобігатимуть ухилянню від сплати податків. Для ефективності такої роботи дуже важлива повноцінна нормативно-правова база, яка передбачає наявність суворо визначених, стійких правил поведінки учасників податкових правовідносин тощо.

На макрорівні важливим компонентом податкового механізму виступає податкове планування, яке необхідне для оптимізації податкових платежів підприємства без порушення діючого законодавства. Специфічним об'єктом податкового планування виступають фінансово-економічні відносини платників

податків з державою. Зокрема в умовах високого податкового навантаження оптимізація податкових платежів дозволяє підприємству виявити та ефективно використовувати наявні резерви. Для підвищення рівня фінансової безпеки України та її складової – податкової політики, науковцями запропоновано ряд заходів:

- визначення на законодавчому рівні критеріальних вимог щодо допустимого стану податкової безпеки;

- стабілізація податкового законодавства в області змін податкових ставок – зменшення податкової ставки на заробітну плату, ЄСВ, зменшення термінів і бази оподаткування та забезпечення більш жорстких покарань за порушення податкового законодавства;

- активне проведення політики з підвищення рівня податкової культури, інформування населення щодо особливостей стягнення того чи іншого податку на електронних ресурсах, телебаченні, газетах і т.д.;

- створення в регіонах державних консалтингових центрів фіскальних органів, котрі зможуть надавати не тільки безкоштовну, але і платну допомогу (котрі будуть дешевше приватних) в сфері податків;

- зниження податкового боргу за рахунок стягнення з приватних підприємств боржників – через механізм поступового списання коштів з рахунків або відчуження майна, інших активів на користь держави у судовому порядку;

- проведення приватизації державних підприємств, котрі не несуть стратегічної важливості та отримували збиток більше 5 років (зادля зменшення витрат з державного бюджету) [57, с. 3].

Таким чином, зростає актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки як однієї із найважливіших складових національної економічної безпеки держави та проблеми, що долаючи національні кордони прогресуючими темпами стає глобальною.

Отже, забезпечення стабільної податкової безпеки можливо в тому випадку, коли державними органами буде розроблена та впроваджена

ефективна податкова політика та прийняті ряд мір щодо її підтримки. Неєфективна податкова політика та прорахунки у діяльності державних органів влади несуть в собі загрози фінансовій безпеці послаблюючи фінансову систему країни і потребують подальших досліджень з метою їх уникнення в майбутньому.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Податкова безпека у системі правового регулювання економічної безпеки держави

Встановлена податкова система та податкова політика є важливими ознаками суверенності держави, що визначають стан її економічної безпеки. Стійкість національної економіки – основне завдання макроекономічної політики держави та важлива умова забезпечення економічної безпеки. В сучасних умовах глибокої фінансово-економічної та політичної кризи в Україні особливого значення набуває проблема забезпечення економічної безпеки як на рівні держави, так і на рівні галузей та окремих підприємств. Посилення загроз з боку зовнішнього середовища, стрімко зростаюча інфляція, подорожчання усіх видів ресурсів призводять до неплатоспроможності підприємств і, отже, до неспроможності сплачувати податки за встановленими ставками та термінами [59, с. 131].

На початку 2015 р. у проголошеній Президентом України стратегії сталого розвитку «Україна-2020» одним з векторів розвитку держави є проведення податкової реформи, метою якої є побудова такої податкової системи, яка повинна, по-перше, стати простою, економічно справедливою, з мінімальними затратами часу на розрахунок і сплату податків; по-друге, створювати необхідні умови для сталого розвитку національної економіки; по-третє, забезпечувати достатнє наповнення доходів Державного бюджету України і місцевих бюджетів. У цьому контексті з метою контролю та оцінювання проведення результативності податкових реформ та їх впливу на забезпечення податкової безпеки держави актуалізуються питання щодо проведення об'єктивного, якісного та регулярного моніторингу рівня податкової безпеки держави [88].

Однією із найсуттєвіших загроз підприємству щодо забезпечення реалізації власних стратегічних економічних інтересів при певних зовнішніх умовах є існуюча податкова система. Тому існує необхідність розробки та застосування різноманітних методик організації і ведення роботи із забезпечення податкової безпеки як складової економічної безпеки [19, с. 215].

В юридичній літературі виокремлюють сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки. Перший підхід трактує економічну безпеку як невід'ємну частину національної безпеки, тобто економічна безпека це захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз. Другий підхід розкриває сутність економічної безпеки як «стан економіки», тобто економічна безпека – це стан економіки й інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть при несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Третій підхід до визначення сутності економічної безпеки трактує економічну безпеку як сполучення або сукупність умов і факторів, що забезпечують певний необхідний рівень економічного розвитку країни. Четвертий підхід передбачає визначення економічної безпеки як якісного стану сукупності основних факторів суспільного виробництва в сполученні зі здатністю держави забезпечити їх ефективно захищене використання в національних інтересах і здійснювати економічну стратегію, адекватну викликам його мінливого економічного простору, з метою досягнення стабільного, стійкого розвитку та самовдосконалення всього суспільства [38, с. 123].

Загально визнаним є те, що економічна безпека є комплексною категорією, що визначає важко структуроване, багаторівневе явище громадського життя, яке по різному трактується для макро- та макрорівнів. Економічна безпека на мікрорівні розглядається через призму окремих суб'єктів господарювання та передбачає кількісну та якісну характеристику суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні

економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище.

Основними елементами аналізу економічної безпеки є: економічна незалежність, стійкість і стабільність національної економіки, здатність для саморозвитку й прогресу. Комплексність завдань економічної безпеки об'єктивно потребує оптимізації системи оподаткування, її спрямування на забезпечення потенціалу позитивних економічних та соціальних змін в умовах загострення соціально-економічних суперечностей, виникнення руйнівних загроз здатності до економічного розвитку та підтримки економічного суверенітету держави.

Життєво-важливою компонентою економічної безпеки є система податкової безпеки, яка представляє собою фінансово-економічний стан платника податків, що забезпечує мінімізацією податкових ризиків, при якому з боку господарюючого суб'єкта повністю й вчасно сплачуються нараховані податки, а з боку виконавчих і законодавчих органів забезпечується передбачені законом захист платника податків. Дослідження теоретичних та методологічних засад податкової безпеки підприємства зазвичай здійснюється через оцінку податкових ризиків і розгляд проблем податкової оптимізації в рамках впровадження податкового менеджменту на усіх рівнях, а також розгляду внутрішнього податкового середовища підприємства [17, с. 401].

Визначальна роль податкової безпеки в системі економічної безпеки держави обумовлена значущістю функції податків в цілому. Одним з показників високого рівня економічної безпеки є стійкість податкової сфери. Податки (як і податкова система в цілому) впливають і на економічну стабільність. З одного боку, в податках і податковій політиці слід бачити ресурси і інструмент забезпечення бюджетної (відповідно фінансової та економічної) безпеки, з іншого – фактор ризику. В системі податкової безпеки податки і податкова політика розглядаються, по-перше, як ресурсний фактор, що знаходиться в руках держави; по-друге, як інструмент впливу на соціальні

процеси; по-третє, як фактор зворотного зв'язку і залежності держави від платників податків і територій. Сьогодні податок є елементом суспільного буття і сприймається як економічне, фінансове та політичне явище, оскільки являє собою обов'язкові платежі, що стягуються органами державної влади з юридичних і фізичних осіб та надходять до бюджетів різних рівнів. Таке трактування податку, на наш погляд, адекватне, оскільки в ній виражена складна система суспільних відносин та інтересів.

Роль податків у цьому процесі найбільш повно реалізується через їх регулятивну функцію, яка полягає в здатності оподаткування до координації, узгодження, організації, кооперації, стратифікації (впорядкування послідовності) соціальної взаємодії, керування та управління. Це відбувається на основі контролю за ресурсами, інструментами фізичного й духовного примусу, монополізації владних важелів. Також податки впливають на різні складники економічної системи, а саме: ціноутворення; обсяг і темпи зростання суспільного виробництва; галузеву структуру й напрями міграції капіталу; технічний рівень виробництва; обсяг науково-дослідних робіт; попит і пропозицію праці, рівень зайнятості і заробітної платні; модель споживання, розподіл прибутків у суспільстві, його соціальну й регіональну диференціацію; умови зовнішньоекономічної діяльності [58, с. 12]. Податкове регулювання економіки розглядається в двох аспектах: по-перше, податкове регулювання виступає як складова частина державного регулювання економіки у вигляді важливого і вельми дієвого інструменту впливу на економічний розвиток з боку держави, а по-друге, податкове регулювання означає цілеспрямоване упорядкування самої податкової системи, в тому числі встановлення і збір податків з фізичних та юридичних осіб, оптимізація їх оподаткування.

Враховуючи вищевикладене, податки займають особливе місце в системі економічної безпеки, оскільки вони не лише забезпечують фінансовими ресурсами практично всі складники економічної безпеки (фінансову, соціальну, екологічну, правову тощо), а й є інструментом впливу на економічні й соціальні процеси та фактором зворотного зв'язку та залежності функціонування держави

від платників податків. Податки становлять понад 70% дохідної частини державного бюджету України і, як наслідок, виступають фінансовою базою держави для здійснення її функцій. Також вони суттєво впливають на соціально-економічний стан суспільства (держава через рівень оподаткування, порядок обчислення податкової бази, систему податкових пільг та обмежень має можливість спрямовувати ділову активність суб'єктів господарювання й окремих громадян). А недостатнє наповнення бюджету коштами внаслідок несплати податків може підірвати основи економічних реформ, спровокувати соціальне незадоволення, а отже, стати реальною загрозою державному устрою, що є фактором зворотного зв'язку і залежності функціонування держави від платників податків [63, с. 71].

У сучасному світі значення податкової складової частини настільки велике, що зміст завдань, які стоять перед податковою політикою без розгляду їх з позицій взаємозв'язку та взаємовпливу з економічною безпекою, здатне привести до втрати послідовності та ефективності загальної економічної стратегії. Оскільки податки об'єктивно включені в кожен з елементів, що виділяються під час її аналізу: економічна незалежність, стійкість і стабільність національної економіки, здатність до саморозвитку й прогресу.

Економічна незалежність передбачає незалежність держави у формуванні й розвитку власної економічної системи та здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в інтересах народу. Економічна незалежність можлива лише за наявності всіх її метасистем, підсистем, елементів та компонентів. Водночас за умови інтернаціоналізації та глобалізації економіки будь-яка країна світу змушена вдаватись до заходів щодо захисту власних економічних інтересів, найбільш дієвим, серед яких є податки. Саме податки, не створюючи видимих перешкод для залучення капіталів, дають державі можливість в умовах міжнародної економічної інтеграції нейтралізувати обмеженість впливу на власну економіку через слабкість конкурентних позицій місцевого бізнесу порівняно з міжнародним та в існуванні факту відтоку капіталу і фінансових ресурсів до материнської країни через ухилення від сплати місцевих податків.

Стійкість податкової безпеки як складової національної безпеки передбачає здатність останньої реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом безперервного вдосконалення складників її внутрішньої структури на основі механізму адаптації з метою забезпечення досягнення цілей соціально-економічного розвитку та ефективного функціонування національної економіки.

Стійкість національної економіки – основне завдання держави та важлива умова забезпечення податкової безпеки. Виражається це, перш за все, у формуванні державної політики, спрямованої на підтримку національної безпеки у стійкому стані. Роль податків у цьому процесі найбільш повно реалізується через їх регулятивну функцію, яка полягає в здатності оподаткування до координації, узгодження, організації, кооперації, стратифікації (впорядкування послідовності) соціальної взаємодії, керування та управління.

Здатність до саморозвитку і прогресу передбачає можливість вибору власної моделі розвитку, спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний та духовний потенціал країни [64, с. 169]. Отже, виділення податкової безпеки в системі національної економічної безпеки являє собою економіко-правову дефініцію й повинно розкривати юридичну природу безпеки щодо економічної сутності податків в умовах постійно розвиваючого конфлікту інтересів у сфері оподаткування. Національна, економічна, фінансова безпека й податкові відносини повинні розумітися як елементи, що безперервно впливають один на одного в реальній дійсності. Причини й наслідки тут переплітаються в такий складний вузол, що розрізнити їх можна лише умовно. Ця складність і діалектична суперечливість податкових чинників у системі економічних відносин створює додатковий стимул до виділення податкової безпеки як важливого елемента системи економічної безпеки національної економіки та до подальших розвідок у цьому напрямку.

2.2 Правове регулювання органів забезпечення податкової безпеки держави

У податкових правовідносинах держава виступає в особі уповноважених податкових органів, котрі мають дві ознаки: діють від імені держави та є носіями відповідних повноважень державно-владного характеру, тобто в широкому розумінні є органом державного управління. Податкові відносини – це виокремлені за певними ознаками складові фінансів. Комплекс таких складових позначають терміном «фінансова система». Як і будь-яка інша подібна соціальна система, вона становить сукупність взаємозв'язаних елементів, що мають однорідні ознаки. Правове забезпечення фінансової безпеки України необхідно розглядати через діяльність державного апарату та всього суспільства, спрямовану на здійснення загальнонаціональної ідеї, на захист національних цінностей та інтересів у фінансовій сфері. Нині фінансову систему України можна уявити у вигляді трьох складових: державних фінансів, фінансів суб'єктів господарювання та фінансів населення [93, с. 78].

Державні фінанси – це ключова ланка перерозподілу валового внутрішнього продукту, а отже, усі суб'єкти розподільних відносин зацікавлені в її оптимізації. Бажана оптимальність системи означає, що рівень її централізації має не лише забезпечувати державу достатніми коштами, а й не підривати фінансової бази суб'єктів господарювання. Тобто сфера адміністрування державних фінансів є надзвичайно важливою і передбачає збалансованість інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин. Ідеться про різноманітні органи й інституції, які умовно можна згрупувати в чотири блоки.

Перший блок становлять органи, які функціонують у сфері бюджету держави (органи загальної компетенції – Президент України та Верховна Рада України, а також органи спеціальної компетенції – Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство фінансів України, Державне казначейство, а також Державна фіскальна служба).

До другого блоку належать контрольно-регулюючі органи – Рахункова палата, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Аудиторська палата й аудиторські фірми. Третій блок представлений фінансовими інституціями, які працюють на фінансовому ринку: Національний банк України і комерційні банки, міжбанківська валютна біржа, фондові біржі, інституційні інвестори, страхові компанії. До четвертого блоку належать органи управління цільовими фондами: Пенсійний фонд України, фонди соціального страхування, Українська державна інноваційна компанія [7, с. 10].

Від рівня ефективності органів податкової влади в значній мірі залежить рівень податкової безпеки. Оскільки виконання завдань держави вимагає від кожного її органу виконання певних повноважень та здійснення конкретної роботи, пов'язаної з мобілізацією, розподілом та використанням коштів, у фінансовій діяльності беруть участь усі як представницькі, так і виконавчі державні органи. Коли йде мова про компетенцію будь-якого органу, зазвичай мається на увазі сукупність елементів, з яких вона складається. У юридичній літературі поняття «компетенція» тлумачиться як сукупність установлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові для виконання рішення, організовувати і контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходів відповідальності тощо [63, с. 170]. Компетенція органів податкової влади це закріплена законом чи підзаконним актом сукупність владних повноважень такого органу (прав і обов'язків), юридичної відповідальності за неналежне їх виконання або їх перевищення та предмета відання (завдань і функцій).

До повноважень Верховної Ради України згідно зі ст. 85 Конституції України належать: затвердження Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і

міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням. Вище вже зазначалися виключні повноваження парламенту щодо регулювання відносин на рівні законів у сфері фінансової діяльності, встановлені ст. 95 Конституції. Бюджетний кодекс України конкретизує повноваження парламенту у сфері бюджетних відносин. Верховна Рада відповідно до ст. 9 Конституції надає згоду на обов'язковість чинних міжнародних договорів, які після ратифікації стають частиною національного законодавства. Особливо важливого значення такі договори набули у сфері регулювання податкових і банківських відносин та державного кредиту.

Президент України є главою держави згідно зі ст. 102 Конституції України. Внаслідок свого особливого правового статусу здійснює керівництво фінансовою діяльністю, зокрема, шляхом підписання законів або застосування процедури вето; призначає Міністра фінансів та голів місцевих державних адміністрацій і припиняє їхні повноваження на цих посадах; призначає половину складу Ради Національного банку України та пропонує кандидатуру на посаду Голови Національного банку України. Президент також призначає Голову Державної податкової адміністрації України.

Значними повноваженнями у сфері фінансової діяльності наділений Кабінет Міністрів України, який виступає вищим органом у системі органів виконавчої влади. У питаннях фінансової діяльності уряд відповідальний перед Президентом України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених статтями 85 і 87 Конституції України.

Згідно зі ст. 116 Конституції Кабінет Міністрів забезпечує державний суверенітет та економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави (у тому числі у фінансовій сфері); забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування. Він розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує

виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання.

До єдиної системи органів державного управління фінансами в Україні належать Міністерство фінансів України, фінансові управління обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, фінансові відділи районних, міських і районних у містах державних адміністрацій, які діють у межах відповідних положень. Особливе місце в системі органів спеціальної компетенції посідає Міністерство фінансів України (Мінфін), який є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску і проведення лотерей, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку.

Основними завданнями вищезазначеного органу відповідно до Положення про Міністерство фінансів України є:

1) забезпечення формування та реалізація державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, випуску та проведення лотерей;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

3) забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової і митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері співробітництва з іноземними державами, банками і міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку;

3¹) забезпечення формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності;

4) забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України [77].

До спеціалізованих органів належать державні органи, що здійснюють фінансову діяльність у зв'язку з виконанням своїх основних обов'язків та функцій шляхом реалізації своїх повноважень. Це спеціально створена система фінансово-кредитних органів для управління фінансами та здійснення контролю у цій сфері, компетенція якої охоплює усі ланки фінансової системи -

бюджет, позабюджетні цільові фонди, децентралізовані фонди підприємств, установ, організацій, страхування та кредитування.

Від правильно поставленої роботи фінансово-економічних органів залежить покращення фінансової дисципліни, що є запорукою результативного функціонування державних фінансів, як специфічного виду податкових відносини, а також зменшення бюджетно-фінансових зловживань та злочинів. Провідну роль в цьому напрямку діяльності є реалізація казначейського фінансового контролю, який забезпечує прозорість бюджетного процесу на стадії його виконання, ефективне управління бюджетними коштами та контроль за їх цільовим спрямуванням, що в результаті повинно забезпечити зростання соціально-економічної захищеності громадян України.

Метою створення Державного казначейства було забезпечення ефективного управління коштами зведеного бюджету держави, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах наявних обсягів фінансових ресурсів у державному бюджеті та місцевих бюджетах. Державна казначейська служба України (Казначейство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів.

Відповідно до Положення про Державну казначейську службу, основним завданнями Казначейства є реалізація державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів та внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах. Контроль, що здійснюванюється органами Державної казначейської служби сприяє ефективному управлінню бюджетними коштами держави, оскільки метою фінансового контролю є зменшення кількості й обсягів порушень бюджетного законодавства та недопущення використання бюджетних коштів не за призначенням. Реалізація казначейського контролю в повному обсязі можлива

лише при дотриманні загальних принципі фінансового контролю, а саме: законності, об'єктивності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів, розподілу контрольних повноважень, повноти охоплення об'єктів контролем, достовірності фактичної інформації, збалансованості контрольних дій, превентивності контрольних дій, самодостатності системи контролю, ефективності та відповідальності. Тільки за таких умов Державна казначейська служба України забезпечить дієвий попередній та поточний контроль за використанням бюджетних коштів і недопущення їх нецільового використання.

Отже, метою діяльності Державної казначейської служби України є забезпечення ефективного проходження бюджетних коштів до розпорядників, цільового використання цих коштів, завчасне попередження зловживань з Державного бюджету та виявлення помилок при розпорядженні бюджетних коштів. Таким чином, Державна казначейська служба відіграє особливу роль в системі органів забезпечення податкової безпеки держави, оскільки саме діяльність цього органу дозволяє не тільки мінімізувати втрати бюджетів, а й взагалі попереджує настання таких подій.

Державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску реалізує Державна фіскальна служба України. Відповідно до Положення про Державну фіскальну службу України, основним завданням є реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного

внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів [87].

Другий блок органів забезпечення податкової безпеки держави представлений контрольно-регулюючими органами. Рахункова палата України займає окреме місце у цій системі та є вищим контрольним органом. Фінансовою базою будь-якої держави є її бюджет, через який перерозподіляється основна частина фінансових ресурсів, оскільки без публічного контролю бюджет є нереальним. Діяльність вищезазначеного органу координується Конституцією України та Законом України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» [89].

Згідно з Указом Президента України від 19 вересня 2000 р. з метою забезпечення законності та підвищення ефективності використання бюджетних коштів у 2001 р. розпочалося створення представництв Рахункової палати у регіонах. Рахункова палата України регулярно інформує Верховну Раду України, її комітети про хід виконання Державного бюджету та стан погашення внутрішнього і зовнішнього боргу України, про результати здійснення інших контрольних функцій, а також організовує і проводить оперативний контроль за використанням коштів Державного бюджету за звітний період. Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави.

Відповідно до законодавства України, Рахункова палата проводить державний фінансовий аудит у порядку та у спосіб, визначені законом. У визначених законодавством межах Рахункова палата уповноважена на експертно-аналітичні, інформаційні та інші види діяльності, що забезпечують контроль за використанням коштів загальнодержавних цільових фондів, коштів

позабюджетних фондів, за цільовим використанням фінансово-кредитних і валютних ресурсів під час здійснення загальнодержавних програм. Компетенцією контрольно-рахункових органів є виявлення порушень фінансової дисципліни, вжиття заходів щодо їх припинення та запобігання порушенням законності у фінансовій сфері. Одним із принципів здійснення контролю є принцип плановості, який передбачає здійснення фінансової діяльності у чітко впорядкованій, послідовній, збалансованій формі при детальному закріпленні процедур, порядку руху коштів.

Для розгляду питань планування та організації роботи Рахункової палати, методології контрольно-ревізійної діяльності, прийняття колегіальних рішень і підготовки висновків з матеріалів перевірок, ревізій, обстежень та експертиз, а також підготовки звітів та інформаційних повідомлень створено колегію Рахункової палати, до складу якої входять голова Рахункової палати, перший заступник і заступник голови, а також головні контролери — керівники департаментів Рахункової палати, секретар Рахункової палати [89].

Третій блок представлений фінансовими інституціями, які працюють на фінансовому ринку. Державне регулювання банківською та кредитною системою здійснює Національний банк України. Основна функція центрального банку держави - забезпечення стабільності національної грошової одиниці - закріплена в ст. 99 Конституції України та Законі України «Про Національний банк України». Закон України «Про Національний банк України» визначає Національний банк України як особливий центральний орган державного управління. Робиться це, в першу чергу, для виведення центробанку з-під юрисдикції Кабінету Міністрів України як центрального органу виконавчої влади. Нацбанк підтримує економічну політику уряду в тому разі, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України. Отже, у сфері безпосередньої діяльності Національний банк України наділений повною незалежністю. Відповідно до норми, закладеної у ст. 50 Закону України «Про Національний банк України», будь-який орган державної

влади, законодавчої або виконавчої, не має права давати йому вказівки обов'язкового характеру [81].

Як свідчить аналіз законодавчих актів та організації діяльності банківських систем, центральні банки у більшості ринкових економік мають виконувати такі головні функції: а) втілювати монетарну політику; б) регулювати національну валюту і бути єдиним емісійним центром; в) захищати національні та міжнародні резерви й управляти ними; г) діяти як фінансові консультанти уряду й парламенту; д) регулювати процентні ставки в межах здійснюваної грошово-кредитної політики; е) здійснювати банківське регулювання та нагляд за банківською системою і процесом клірингу.

Згідно з чинним законодавством України, що базується на Конституції України, Національний банк України підзвітний Верховній Раді України. З Кабінетом Міністрів України Національний банк проводить взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробки і здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку. Національний банк України входить до кола осіб (народні депутати, Президент України, Кабінет Міністрів України), які наділені правом законодавчої ініціативи. Це дає йому право вносити до Верховної Ради України законопроекти або пропозиції щодо зміни чинного законодавства, а також самостійно приймати рішення у межах грошово-кредитної політики. Якщо питання є спільним для центробанку й уряду, вони можуть разом прийняти нормативно-правовий акт, що регулюватиме відносини у певній сфері.

У складі органів державної податкової безпеки перебувають відповідні спеціальні підрозділи з боротьби з податковими правопорушеннями, таким органом є податкова міліція. Правові основи діяльності податкової міліції визначені у розділі XVIII-2 Податкового кодексу України.

Податкова міліція складається із спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі відповідних контролюючих органів, і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та

охоронну функції. До складу податкової міліції належать: головні управління (управління, відділи, відділення, сектори) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику; управління (відділи, відділення, сектори) податкової міліції відповідних контролюючих органів в Автономній Республіці Крим, областях, округах (на два і більше регіони), містах Києві та Севастополі; управління, головні відділи (відділи, відділення, сектори) податкової міліції відповідних державних податкових інспекцій у районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонних, об'єднаних та контролюючих органах, що здійснюють супроводження великих платників податків. У складі податкової міліції діє спеціальний підрозділ, який проводить роботу по боротьбі з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів [65].

Завданнями податкової міліції є: 1) запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення; 2) розшук платників, які ухиляються від сплати податків, інших платежів; 3) запобігання корупції в органах державної податкової служби та виявлення її фактів; 4) забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків. У межах своєї компетенції податкова служба видає податкові роз'яснення, які не мають обов'язкової сили. [65].

Проте, уже кілька років тривають розмови про створення в Україні нового єдиного органу з протидії економічним злочинам, який став би альтернативою податковій поліції. Органу, який зможе перебрати на себе повноваження щодо розкриття фінансових злочинів від інших правоохоронних органів. Наразі у Верховній Раді зареєстровано чотири законопроекти, які передбачають створення такої структури. Однак лише одна з них має в основі концепцію, яка принципово відрізняється від існуючої роботи податкової міліції. Так, проект Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України», зареєстрований за №8157, пропонує створити в Україні

правоохоронний орган абсолютно нового формату, за яким робота органу буде скерована аналітикою, так само як діяльність відповідних правоохоронних органів в країнах ЄС та ОБСЄ [81].

Основні зусилля нового органу передбачається зосередити на організації чіткого аналітичного процесу та виробленні стратегічних та тактичних аналітичних продуктів, які стануть основою для прийняття обґрунтованих та підкріплених фактичними даними рішень. Увагу нового органу буде сконцентровано виключно на системних, а головне, дійсно умисних правопорушеннях.

Таким чином, оптимізація і вдосконалення взаємодії та координації діяльності органів забезпечення податкової безпеки держави повинна забезпечуватися: дотриманням основних принципів взаємодії; визначеністю форм взаємодії та координації; високим ступенем нормативно-правового, організаційного, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення; створенням єдиних підходів до проведення спільних і скоординованих заходів з іншими суб'єктами податкових правовідносин; постійним підвищенням фахового рівня працівників органів податкової служби та інших державних органів.

Реалізація зазначених напрямів з оптимізації та вдосконалення взаємодії та координації органів забезпечення податкової безпеки держави сприятиме створенню високопрофесійної, високоефективної, інформаційно-розвиненої податкової служби, яка у своїй діяльності спиратиметься на чітко визначені та закріплені в податковому законодавстві норми, матиме відповідний розподіл повноважень, форм і заходів співпраці з іншими органами державної влади та користуватиметься довірою і підтримкою суспільства.

Податковим органам доцільно будувати свою роботу з платниками податків на таких засадах, як:

- обов'язковість сплати належних податків і митних зборів;
- прозорість діяльності;

- рівність, неприпустимість будь-яких проявів податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- забезпечення сприйнятливості норм податкового та митного законодавства;
- інформативна та консультаційна забезпеченість.

Діяльність органів забезпечення податкової безпеки держави на таких засадах сприятиме вихованню у громадян свідомого ставлення до сплати податків і митних платежів, впровадженню принципів добровільності і довіри у відносини між податківцями, митниками та платниками податків. Для забезпечення відкритості доцільно налагодити співробітництво із засобами масової інформації в галузі розробки і впровадження в дію мас-медійних проектів з метою широкого та кваліфікованого поінформування населення про найважливіші питання діяльності державної податкової та митної служби, податкового та митного законодавства. Прогрес демократії і забезпечення прав і свобод людини неможливі без поглиблення діалогу між державою і платниками податків у площині соціального партнерства з дотриманням високого рівня культури спілкування, а не антагонізму. Платники податків повинні стати пріоритетом для розвитку держави, найбільш важливим чинником її прогресу.

Аргументуючи проведені дослідження, щодо правового регулювання органів забезпечення податкової безпеки, контролюючі державні органи мають взаємодіяти між собою що сприятиме гармонізації процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення).

2.3 Особливості правового регулювання відносин податкової безпеки держави, регіонів та суб'єктів підприємництва

У сучасних умовах поглиблення процесів інтеграції та глобалізації значення податків у забезпеченні національної економічної безпеки зростає в багато разів. Сукупність соціально-політичних цілей будь-якої держави виявляється через її вплив на суспільні відносини суб'єктів господарської діяльності, які володіють різною соціальною цінністю і вимагають відповідного забезпечення податкової безпеки через формування різноманітних варіантів таких взаємовідносин.

Сьогодні існують всі підстави говорити про багаторівневу систему податкової безпеки на рівні держави, окремих регіонів, підприємств, а також окремої особи. Це означає, що з податковою системою пов'язані інтереси не тільки суспільства і держави, але й усіх громадян, груп населення, підприємств і організацій. Надання державою членам суспільства суспільних благ і послуг, пов'язаних зі створенням нових робочих місць, підтримкою загальної зайнятості, соціальним забезпеченням і соціальним захистом, а також їх кількість і якість практично повністю залежать від масштабів податкового потенціалу країни [99, с.33].

Правове забезпечення податкової безпеки суб'єктів підприємництва на сьогоднішній день є складною і важливою проблемою, вирішення якої, у свою чергу, дасть можливість економічно розвиватися та фінансово стабілізуватися підприємствам. В зв'язку з цим, необхідно вивчити основи її забезпечення та критерії виявлення загроз, які можуть негативно вплинути на фінансовоекономічне становище.

Значення податкової складової в сучасному світі настільки велике, що зміст завдань, які стоять перед податковою політикою, без розгляду їх з позицій взаємозв'язку та взаємовпливу з економічною безпекою здатне призвести до втрати послідовності та ефективності податкової стратегії. З податковою системою та податковою політикою пов'язані інтереси не тільки держави, а й

усіх громадян, верств і груп населення, підприємств і організацій. Податки та податкова політика в сучасних умовах є одним із найважливіших об'єктів ринкових реформ. Податки впливають на стан економіки, бюджетної системи, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, від них залежить здатність держави виконувати свої функції [17, с.41]. Таким чином, податкова безпека є важливим елементом системи забезпечення економічної безпеки держави.

Податкова безпека держави – це такий стан податкової системи, який характеризується стійкістю та стабільністю всіх її елементів, що передбачає зростання ресурсного потенціалу країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку держави, стійкість її фінансової системи, здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам України. Розрізняють такі критерії визначення податкової безпеки: ресурсно-функціональний, що перебуває в руках держави, статичний (інструмент впливу на економічні і соціальні процеси) і нормативно-правовий (порушення податкової безпеки зможе стати реальною загрозою ефективному державному устрою). Кожен із визначених критеріїв здатні мати як позитивний, так і негативний (фактор ризику) вияв впливу податків на рівень економічної безпеки. Крім того, значення податків як фактора економічної безпеки залежить від багатьох зовнішніх умов: особливостей конкретного етапу економічного розвитку, характеру економічної політики, що реалізується, реального співвідношення фіскальної і регулюючої функцій податків, що відображається в податковій політиці тощо [91, с.15].

Враховуючи багатогранність поняття податкової безпеки, складність взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, а також необхідність урахування економічних інтересів фізичних і юридичних осіб – платників податків, регіонів і держави з метою забезпечення стійкого економічного зростання, податкова безпека містить у собі такі рівні: національна податкова безпека; регіональна податкова безпека; податкова безпека платників податків.

Національна податкова безпека – стан економіки, який забезпечує гарантоване надходження податкових платежів у бюджет, що дозволяє забезпечити захист національних інтересів в умовах мінливого зовнішнього середовища. Характеристиками ознаками національної безпеки є збалансованість, стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність забезпечувати ефективне функціонування національної економіки та правове зростання держави. Отже, національна податкова безпека держави – найважливіша умова її здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику у відповідності з національними інтересами. Національна податкова безпека держави полягає, також у здатності її органів забезпечувати стабільність економічного розвитку держави, стабільність платіжної системи й основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив світових криз і навмисних дій світових факторів, тіньових структур на національну економіку й соціально-політичну систему; запобігти конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу й використання ресурсів національної бюджетної системи [70, с.340].

Важливою є роль регіональних та місцевих органів державного управління щодо ефективності державного управління щодо ефективності податкової політики шляхом встановлення обсягів місцевих податків та зборів. У свою чергу це впливає на тенденції розвитку податково-підприємницького середовища з подальшим впливом на територіальну підприємницьку активність. Таким чином, регіональна податкова безпека – це стан оподаткування в регіоні, що визначається рівнем місцевого оподаткування.

Податкова безпека платників податків – це фінансово- економічний стан платника податків, який забезпечує мінімізацію податкових ризиків за умови дотримання податкової дисципліни, своєчасного та адекватного виконання податковою системою своїх функцій, здатності протистояти небезпекам, що пов'язані з впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх економічних чинників (від тонізації економіки та інших форм податкової злочинності до мінімізації оподаткування шляхом оффшорізації та виведення капіталу тощо).

Серед наукових праць найбільше уваги присвячено розгляду податкової безпеки на рівнях її формування: мікро-, мезо-, макро- та мегарівень. Через призму мікрорівня податкова безпека розглядається на рівні суб'єкта господарювання або індивідуальної особистості; мезорівня – з точки зору регіону чи окремих територій; макрорівня – держави; мегарівень визначає забезпеченість податкової безпеки держави як складової міжнародної податкової безпеки. Податкова безпека, як невід'ємна частина фінансової безпеки суспільства, є сполучною ланкою між економікою і бюджетною системою, забезпечує ефективність перерозподілу коштів між господарюючими суб'єктами, фізичними особами і державою та виконує наступні функції: фіскально орієнтовану, соціально забезпечуючу, регулюючу, регламентуючу та стимулюючу. Фіскальноорієнтована функція є основною у характеристиці сутності податків, вона визначає їхнє суспільне призначення. Зміст фіскальноорієнтувальної функції полягає в тому, що за допомогою податків формуються фінансові ресурси держави та забезпечуються об'єктивні умови для утворення матеріальної основи функціонування суспільства. Соціальнозабезпечувальна функція відображає найзагальніші потреби та тенденції політичного, економічного і соціального розвитку суспільства, які вимагають активного та ефективного забезпечення з боку держави. З підвищенням ролі держави зростає значення регулюючої функції. Ця функція реалізується через вплив податків на різні сторони діяльності суб'єктів господарювання. Регулююча функція виявляється в наданні пільг з оподаткування окремим галузям та виробникам, враховуючи їх перспективи, діяльність, рівень прибутковості та інше. Функціонування регулюючої функції визначається діяльністю держави в декількох основних напрямках: визначення системи оподаткування та визначення податкових ставок. Стимулююча функція характеризує вплив ціни на пропозицію та споживання різних товарів, тому для податкової безпеки держави має важливе значення [53, с.96].

I. Темофєсєва запропонувала наступні моделі податкової безпеки залежно від побудови економічної системи держави: ліберальна – мінімізація участі

держави у фінансуванні соціальних програм, пріоритетне розширення бізнесу, забезпечення податкової безпеки бізнесу, пріоритетність політики, економічного розвитку над соціальними програмами; соціал-демократична – забезпечення належного рівня податкової безпеки держави та суспільства шляхом зниження соціальної напруги між багатими і бідними членами суспільства через високий рівень оподаткування перших, реальну соціальну підтримку громадян, державне фінансування соціальних програм, одночасне поєднання правових та інфраструктурних методів забезпечення податкової безпеки; тоталітарна (недемократична, авторитарна) – використання імперативних методів, максимізація податків шляхом диктатури задля відновлення економічного потенціалу держави та подолання кризи, переважання інтересів держави над інтересами суспільства [70, с.337].

Функціонуюча система податкової безпеки, економіко-правова форма якої має забезпечити створення державою умови для взаємодії інтересів особистості, підприємницьких структур й держави, упровадження принципу взаємної відповідальності суб'єктів оподаткування. Крім того, збалансований характер відповідальності приватного й публічного суб'єктів податкових відносин проявляється в законодавчо закріпленій й адекватній правопорушенню відповідальності, як приватного так і публічного суб'єкті. Це зумовлено тим, що платник податків бажає бути захищеним суб'єктом у відносинах з державою і тому потребує чіткого закріплення своїх прав та інтересів в нормативних актах. Разом із тим, відповідальність органів, які від імені держави реалізують свою компетенцію, також повинна належним чином регламентуватися. Взаємна відповідальність породжує більш стійкі та продуктивні зв'язки, а в податкових правовідносинах це становить значну цінність, власне інтерес як держави, так і платника податків.

Вивчення питання сутності податкової безпеки передбачає розгляд певних базових елементів, які включають, насамперед, об'єкт, суб'єкт і склад. Об'єктом податкової безпеки є податкова система. Суб'єктами податкової безпеки є держава, яка виконує свої функції у цій сфері через органи

законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, юридичні та фізичні особи. Складовими податкової безпеки держави є система оподаткування, принципи оподаткування, система податкових органів, форми і методи адміністрування, права, обов'язки та відповідальність суб'єктів податкових правовідносин.

Визначальний вплив на рівень податкової безпеки держави мають такі складові податкової системи, як система оподаткування в країні та дотримання прав, обов'язків і відповідальності суб'єктів податкових правовідносин. Система оподаткування являє собою сукупність податків і зборів, що існують у державі, є одним із ключових факторів, які забезпечують економічний розвиток і соціально-економічне зростання в державі. Неefективна система оподаткування може бути дестабілізаційним фактором для розвитку економіки та призводити до збільшення тіньового сектору, який є прямою загрозою стабільному економічному функціонуванню країни і, як результат, сприяє зниженню рівня податкової безпеки держави. Ухилення від оподаткування значно скорочує дохідну частину бюджету країни, не дозволяючи державі в повному обсязі фінансувати соціальні, інвестиційні, оборонні та правоохоронні програми, що зрештою формує загрозу соціальній стабільності в суспільстві.

Податки як ресурсний фактор можуть бути для держави як засобом забезпечення безпеки, так і причиною посилення загроз і ризиків (скорочення податкових надходжень до бюджету). Податки та податкову політику слід розглядати як: ресурси та інструмент забезпечення економічної безпеки – з одного боку, і фактор ризику – з іншого. Таким чином, вплив системи оподаткування на податкову безпеку реалізується з наступних позицій характеристики податків і зборів: ресурсного фактора, що перебуває в розпорядженні держави; інструмента впливу на економічні та соціальні процеси; фактора зворотної залежності функціонування держави від платників податків, адже порушення податкової безпеки може стати реальною загрозою існуванню держави [66, с.25].

Важливим аспектом забезпечення податкової безпеки є дотримання прав, обов'язків і відповідальності суб'єктів податкових відносин, що суттєво

визначається рівнем податкової культури в державі. Значний вплив на податкову безпеку країни мають ряд факторів, які поділяють на кількісні та якісні. Серед основних кількісних факторів виділяють:

- податковий потенціал територій і можливості його подальшого нарощування;
- нормативи розподілу податкових ресурсів між бюджетами різних рівнів;
- величину податкового навантаження на економіку країни, регіону, підприємства, домогосподарства;
- рівень затрат держави на податкове адміністрування та контроль.

Якісними факторами, що впливають на податкову безпеку, є: стабільність функціонування податкової системи; ефективність системи оподаткування, при якій загрози внутрішнього та зовнішнього характеру зводяться до мінімуму; наявність податкових стимулів розвитку виробництва та підприємництва, залучення інвестицій і переходу економіки на інноваційний шлях; гармонізація податкової системи з іншими країнами; наявність податкових і митних стимулів забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Кожен із зазначених факторів здатний мати як позитивний, так і негативний вплив податків на рівень податкової безпеки в країні.

Функціонування будь-якої системи передбачає досягнення певних цілей або отримання бажаних результатів діяльності. Цілі досягнення податкової безпеки можна поділити на стратегічні і тактичні. До стратегічних цілей забезпечення податкової безпеки наразі слід віднести: забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку країни, підвищення фінансової стійкості та стабільності фінансової системи держави, покращення якості життя населення та збільшення її тривалості, перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку. Тактичними цілями слід вважати мінімізацію витрат, пов'язаних з оподаткуванням, і нейтралізацію податкових загроз, обумовлених сучасними умовами функціонування держави [54, с.337].

Враховуючи багатоаспектність поняття податкової безпеки, складність взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, а також необхідність

консолідації економічних і фінансових інтересів громадян, підприємств, регіонів і держави у напрямі забезпечення стійкого економічного розвитку, до складу податкової безпеки включають такі компоненти: податкова безпека платників податків, податкова безпека регіону, податкова безпека держави, міжнародна податкова безпека (податкова безпека міжнародних об'єднань).

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. З позицій фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини. Податкова безпека держави - це стан оподаткування в країні, за якого забезпечується гармонізація інтересів платників і держави шляхом установлення обґрунтованих податків, забезпечення чіткості порядку їх стягнення на базі досконалого податкового законодавства за умов наявності рівня справедливості оподаткування. З позицій фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини. При цьому варто пам'ятати, що на фіскальну безпеку держави впливають численні податкові, часто необґрунтовані, пільги.

Податкова безпека підприємства - це фінансово-економічний стан платника податків, що забезпечує мінімізацією податкових ризиків, при якому з боку господарюючого суб'єкта повністю й вчасно сплачуються нараховані податки, а з боку виконавчих і законодавчих органів забезпечується передбачені законом захист платника податків. Це сприяє зростанню чистого прибутку підприємства й підвищенню економічної безпеки українських платників податків. Загалом слід зауважити, що головним завданням у досягненні належного рівня податкової безпеки є встановлення такого оптимального рівня й умов оподаткування, які забезпечують баланс інтересів держави і платників шляхом створення дієвої системи мотивації останніх.

Динамічний розвиток економіки, суспільства та раціональність управління бюджетними ресурсами визначаються особливостями формування податкової безпеки держави, що має задовольняти інтереси суспільства, економічних агентів та держави на достатньому чи належному рівні за умови побудови раціональної податкової системи. Зазначене й визначає дуалістичність змісту досліджуваного поняття та його характеристик (загрози, ризику, інтереси, захист), симбіоз яких формує новий науковий підхід до вивчення характеристики складових податкової безпеки держави. В межах зазначених характеристик, можна більш повно визначити суть, зміст та економічну природу податкової безпеки, її мету, завдання, методи та принципи формування, якісні і кількісні її характеристики. При цьому варто уваги є дуалістичність зазначеного підходу, оскільки держава (як уособлення суб'єкта управління податків) та платники податків (як суб'єкти податкової системи та одночасно об'єкти, на які направлена дія механізму оподаткування) мають різні інтереси та відповідно потребують застосування різних методів та форм захисту від існуючих загроз та можливих ризиків [41, с.37].

Зокрема, під податковими ризиками варто розуміти ймовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи через неефективність її побудови і функціонування, дії існуючих загроз та впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, загрози є передумовою виникнення ризиків. Відмінністю між ними є те, що ризики є ймовірними і їх можна виміряти кількісно за умови їх настання, тоді як загрози є фактично сформованими небезпеками, які під впливом чинників спонукають до настання зазначених ризику. Їх взаємообумовленість спричиняє до виникнення фінансових втрат як для суб'єктів господарювання, так і держави, зокрема, внаслідок неефективності їх податкової політики [56, с.30].

Таким чином, важливою умовою забезпечення податкової безпеки держави, лібералізації відносин у сфері податкової політики та спонукання до стрімкого підвищення активності всіх учасників ринкового зростання, в тому числі й міжнародних, є чітке встановлення загальнообов'язкових умов

функціонування податкової системи та їх жорстке дотримання на всіх рівнях та всіма учасниками, що забезпечить створення і стабільне функціонування системи оподаткування, з одночасним забезпечення справедливого та ефективного оподаткування на всіх її рівнях. Податки і податкова політика повинні сприяти забезпеченню розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин у країні і регіонах для того, щоб були сформовані необхідні фінансові умови та ресурси для соціально-економічного розвитку держави та її регіонів.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

3.1 Шляхи вирішення проблематики уникнення та мінімізації загроз податковій безпеці держави

Стан соціального та економічного життя України залежить від безпеки всіх сфер життєдіяльності держави. Дисбаланси у фінансовій системі України пов'язані з високими ризиками та загрозами у податковій системі. Для визначення сутності побудови економічної природи податкової безпеки слід визначити основні ризики, загрози, очікування та результати при її ефективній побудові. Для уникнення двоякості слід визначити вищеперераховані параметри як для держави (суб'єкта, який стягує податки), так і для платників податків (суб'єктів, з діяльності яких ці податки стягуються).

Основним джерелом, що створюють загрозу податкової безпеки є податкові ризики. Існує велика різноманітність думок щодо трактування, сутності та природи податкового ризику. Це пов'язано з багатоаспектністю цього явища та водночас недостатнім використанням в реальній діяльності. С.В. Філін трактує поняття податкового ризику, враховуючи такий внутрішній фактор, як наявність податкових помилок: «податковий ризик – це ймовірність втрат суб'єкта господарювання через несприятливі зміни податкового законодавства в процесі фінансової діяльності або внаслідок допущених податкових помилок при обчисленні сум податкових платежів» [99, с.28].

Під ризиками слід вважати ймовірність появи негативних явищ для податкової безпеки через неефективність податкової системи, дію загроз, які вже існують, та впливу на неї зовнішніх та внутрішніх чинників. Тобто передумовою появи ризиків є загрози. Основна різниця між цими поняттями наступна: ризик є імовірним, їх появу можна виміряти, а загроза є вже

сформованою небезпекою, яка під впливом чинників спонукає до настання певного ризику. Їх взаємозалежність сприяє появі втрат як державі, так і суб'єктам господарювання.

Податковий ризик відображає певну невизначеність, що присутня в діяльності суб'єкта господарювання або держави стосовно стабільності податкової політики, а також можливість відхилень від запланованих податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів внаслідок ухилення від сплати податків чи порушення податкового законодавства. Стан податкової безпеки ще перебуває нестабільним через дію певних ризиків, зокрема основними з яких слід вважати: нестійке зростання економіки, надмірно висока чутливість від зовнішніх факторів; низка недоліків у податковій системі, неефективне адміністрування податків та контроль за використанням бюджетних коштів; високий рівень тінізації економіки; монопольна власність над стратегічними підприємствами у стратегічних галузях економіки іноземними компаніями; малоефективність захисту національного ринку від іноземної недобросовісної конкуренції продукцією; відсутність науковотехнічного прогресу та достатнього інвестування в економіку [101, с.35].

Джерела ризику – це чинники, фактори (процеси або явища), які спричиняють невизначеність, конфліктність у відносинах платника податків з органами Державної фіскальної служби України та зовнішнім середовищем. Податковому ризику властиві такі характеристики:

- об'єктивність – існує через об'єктивні, притаманні економіці категорії конфліктності, невизначеності на момент прийняття управлінських рішень;
- суб'єктивність – зумовлюється діями, досвідом, психологією, інтересами суб'єктів – державних службовців, управлінського персоналу;
- спекулятивність – наслідки ризику виявляються як у вигляді втрат, так і у вигляді позитивних результатів;
- економічна природа – може призвести до непередбаченого збільшення/зменшення економічної вигоди для суб'єкта податкових відносин;

- юридична природа – може призвести до невиконання або порушення юридичних норм укладених угод.

За причинами виникнення, а також шляхами їх попередження або зниження податкові ризики слід поділити на декілька самостійних груп – правові, кримінальні та корупційні. Правові ризики є наслідком нетяжких порушень платниками податків при складанні та поданні податкової звітності, таких як несвоєчасне подання декларацій, наявність арифметичних і методологічних помилок у податковій звітності, порушення термінів сплати податків, зборів, обов'язкових платежів. Попередження та зниження таких ризиків досягається шляхом спрощення податкового законодавства та податкової звітності, проведення роз'яснювальної та профілактичної роботи, притягнення до адміністративної відповідальності тощо.

Кримінальні ризики є наслідком тяжких порушень податкового законодавства, до яких слід віднести свідоме запровадження різноманітних схем часткового або повного ухилення від оподаткування. Для попередження та зниження таких ризиків необхідно постійно підвищувати кваліфікацію працівників фіскальної служби, проводити моніторинг і виявляти правопорушення, підвищувати рівень правового забезпечення кримінальної відповідальності порушників податкового законодавства.

Корупційний ризик виникає внаслідок зловживань і корупційних дій з боку працівників фіскальної служби та інших посадових осіб. Попередити і знизити такі ризики можна шляхом ретельного підбору та розстановки кадрів, посилення контролю дій посадових осіб з боку відповідних служб, підвищення відповідальності керівництва за дії підлеглих, а також рівня правового забезпечення відповідальності посадових осіб, які порушують податкове законодавство [4, с.30].

Податковий ризик притаманний як державі, так і окремим платникам. Податковий ризик держави полягає в імовірності недотримання фактичних податкових надходжень порівняно з плановими (прогнозними), як у цілому з податкових доходів бюджету, так і з окремих видів і груп податків. Для

платників податків податковий ризик є впливовим регулятором діяльності, оскільки він безпосередньо впливає на величину виручки, витрат, розмір фонду оплати праці та кінцевий фінансовий результат діяльності. Як наслідок, платник намагається управляти податковим ризиком з метою його мінімізації. Якісно управляти податковим ризиком можливо лише за умови чіткої ідентифікації джерел податкових ризиків та їх класифікації.

В.В. Вітлінський виділяє такі основні джерела податкового ризику:

- фіскальна психологія платника;
- чинники соціально-економічного характеру;
- зміни в податковій політиці;
- недоліки планування і прогнозування податків;
- чинники нормативно-правового характеру;
- причини організаційно-правового характеру;
- галузеві особливості та види діяльності платника [16, с.132].

Сьогодні суб'єкти господарювання стикаються з ймовірними податковими ризиками, оскільки намагаються «полегшити» податковий тягар шляхом застосування навмисних порушень законодавства, зокрема, взаємини з «фіктивними» фірмами, реалізація продукції (робіт, послуг) за заниженими цінами, здійснення господарської діяльності, непередбаченої дозвільними документами, взаємодія з контрагентами, що перебувають в офшорних зонах, декларування податку на додану вартість до відшкодування в більших розмірах тощо.

До податкових загроз держави відносять:

- низький рівень податкової культури
- існування податкової корупції
- ухилення від оподаткування
- надмірні витрати на утримання державного податкового апарату
- необґрунтовані розбіжності у чинному податковому законодавстві
- змінність податкової політики
- зростання податкового боргу

- нераціональність використання податків.

Загрози які виникають у платників податків:

- нерівномірний та необґрунтований розподіл податкового тягаря між суб'єктами господарювання

- висока частка господарюючих суб'єктів функціонують у тіні;

- відтік національного капіталу в економіку зарубіжних країн

- надмірне втручання в господарську діяльність підприємств контролюючих державних органів [14, с.246].

Ризик породжується об'єктивно існуючими невизначеністю, конфліктністю, нестачею інформації на момент оцінювання, прийняття управлінських рішень, неоднозначністю прогнозів, змінами як в оточуючому середовищі, так і в самій системі, еволюційно-трансформаційними процесами, нестачею часу для наукового обґрунтування значень економічних і фінансових показників та підтримки прийняття відповідних рішень. Основними ризиками для держави є неможливість отримати запланований обсяг податкових доходів; неможливість виконання своїх функцій; збільшення дефіциту бюджету внаслідок недотримання податкових платежів; збільшення податкових правопорушень та зловживань. Основними ризиками для платників є посилення податкового тиску; складність сплати податків; штрафні санкції за несвоєчасну сплату податків; штрафні санкції за несвоєчасну сплату податків через заплутаність податкової системи; припинення господарської діяльності [23, с.130]. Ризиками є значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання, де фіцит місцевих бюджетів, низький рівень податкових надходжень, проблеми при формуванні податкового боргу тощо.

Стабільність законодавства є ще одним фактором загрози податкової безпеки України. В усі роки незалежності можна спостерігати постійні зміни у податковому законодавстві. Усі без винятку політичні сили при приході до влади намагаються лобіювати свої власні інтереси, що проявляється в ухваленні змін податкового законодавства. Таким чином, завдяки постійним змінам у законодавстві, суперечностям та неоднозначності у його трактуванні платники

податків мають змогу уникати оподаткування всього їх прибутку, не сплачувати в повній мірі податкові платежі до бюджету та не нести за це відповідальності. Крім того, недосконалість у законодавстві значно підвищує ризики неефективної організації збору податків та контролю своєчасної та в повному розмірі сплати податків.

Соціальними загрозами податкової безпеки є значне соціально-економічне розшарування населення. Дана проблема існує вже багато століть. Податковий тягар розподіляється нерівномірно, причиною чого є недосконале законодавство. Для досягнення справедливості в оподаткуванні необхідно впровадити систему прогресивного оподаткування отриманих доходів. Проте це може ще погіршити стан податкової безпеки, адже заможна частина суспільства буде шукати більш привабливі шляхи оподаткування: інвестування в іноземні держави, переведення капіталу до офшорів або інших більш сприятливих методів примноження багатства [22, с.235].

Забезпечення високого рівня податкової безпеки передбачає чітке визначення джерел потенційних загроз, а також вжиття заходів щодо їх нейтралізації. Загрози для податкової безпеки можуть бути пов'язані як з діяльністю держави, так і з діяльністю платників податків. Загрозами для податкової безпеки держави, які пов'язані з діяльністю держави є: високий рівень податкового навантаження; значні витрати на адміністрування податків; зростання податкового боргу країни; недосконалість податкового законодавства; підвищення рівня корупції в країні; недосконалий механізм бюджетного відшкодування; значна кількість податкових пільг. Загрозами для податкової безпеки держави, які пов'язані з діяльністю платників податків є: низький рівень податкової культури; ухилення від сплати податків; невиконання вимог податкових органів з метою несплати податків.

Названі загрози податкової безпеки держави впливають на конкретні показники фінансової безпеки в цілому. Зокрема, із зростанням рівня цін частка податкових виплат у загальному обсязі реальних доходів збільшується, породжуючи, таким чином, ефект прогресивного зростання податків. Якщо б

податки знаходилися у постійній пропорції до номінальних доходів незалежно від розміру останніх, у цьому не було б ніякої проблеми, оскільки в такому разі люди сплачували б однаковий, не залежний від рівня цін відсоток своїх доходів у вигляді податків [6, с.158].

З метою вчасної та ефективної ідентифікації загроз податковій безпеці необхідно застосовувати такі принципи: сегментації; суттєвості; об'єктивності (наявність загрози повинна бути доведена за допомогою статистичних показників, опису чинних процедур управління або нагляду або зазначенням відсутності такої процедури); повноти (загроза ідентифікується з точки зору всіх можливих негативних наслідків); динаміки (при ідентифікації загрози повинні бути враховані тенденції, що склалися).

Сутність принципу сегментації полягає у ідентифікації загроз податкової безпеки держави за допомогою відповідних рівнів – національного, регіонального, на рівні платників податків. Сутність принципу суттєвості полягає в тому, що ідентифікації підлягають ті загрози, які об'єктивно становлять небезпеку. У разі реалізації зазначених загроз держава недоотримує значний обсяг грошових коштів, що у свою чергу негативно впливає на рівень фінансової безпеки. Основними заходами, що спрямовані на підвищення рівня податкової безпеки та нейтралізацію загроз податковій безпеці є: виявлення критичних ситуацій, при яких прогнозовані та реальні показники податкової діяльності досягають або виходять за межі порогових значень; розробка заходів з виведення податкової системи із зони податкового ризику та усунення наслідків реалізації загроз; здійснення експертизи прийнятих нормативно-правових актів і рішень з податкових питань з позиції податкової безпеки України; забезпечення відповідності системи оподаткування напрямам державної податкової політики; підвищення рівня податкової культури; дотримання правового характеру податкових відносин; підвищення рівня надходження податків за рахунок якості довгострокового та короткострокового оптимального прогнозу та планування; створення більш повної та прозорої системи податкового управління, що передбачає автоматизацію збору

фінансово-господарської інформації, необхідної для ефективного прогнозування, планування та оптимального управління; розробка автоматизованої інформаційної системи податкової безпеки, яка забезпечує успішне виконання поставлених цілей, а також безперервне відстеження критичних індикаторів виконання податкових планів [5, с.9].

Основними напрямками щодо мінімізації загроз податкової безпеки держави мають бути:

- підвищення довіри до органів влади – формування позитивного «іміджу» уряду;
- зменшення фіскального відсотка ВВП;
- спрощення найбільш дискусійних елементів податкового процесу: визначення бази оподаткування по податку на прибуток та податкового кредиту і податкового зобов'язання по ПДВ;
- гармонізація відносин податкових контролюючих органів та платників, встановлення між ними партнерських засад діяльності;
- організація навчання платників податків та інформування громадськості про майбутні зміни податкового законодавства;
- невідворотність покарання за скоєння «податкових» злочинів.

Податкова безпека як об'єктивне явище, характеризує можливість збереження суб'єктами податкової системи результатів своєї діяльності, усвідомлюючи ними, що ці результати формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз та підлягають ризикам. Основна роль держави полягає у мінімізації податкових ризиків шляхом уникнення ситуацій, що фактично створюють загрози податковій безпеці суб'єктів господарювання, особистості та національної економіки зокрема. При цьому, суб'єкти господарювання, як найбільше джерело податкових платежів, ведучи господарську діяльність, враховують відносно себе можливість існування небезпек і загроз, функціонують до тих пір, доки можуть кількісно виміряти і співвіднести втрати від виникнення ризику із результатами господарської діяльності. За невизначеності розміру податкових ризиків господарюючі суб'єкти або

згортають власний бізнес, або переходять в тінь, що є відповіддю на неефективність фіскальної політики держави. За таких умов виникає зворотній ризик недоотримання державою податкових платежів до бюджетів різних рівнів [29, с.70].

Податковий ризик чинить значний вплив на фінансово-господарську діяльність окремого платника і, як наслідок, на державу в цілому. Через надмірне податкове навантаження платники податків свідомо вдаються до порушень податкового законодавства, прагнучи через зменшення об'єкта оподаткування ухилитися від сплати податків, передбачених законодавством. Однак платникам доцільно, перш за все, намагатися законними шляхами зменшувати податкове навантаження, використовуючи існуючі податкові пільги та впровадивши систему податкового планування.

Одним із важливих етапів управління ризиком є його оцінка. Серед науковців немає розбіжності у визначенні методів оцінки ризику, які поділяють на якісні та кількісні. Якісна оцінка, як правило, зводиться до визначення сфери можливих ризиків, визначення чинників, що на них впливають та попередньої оцінки їх небезпеки у разі реалізації. При якісній оцінці ризиків важливо не тільки порівняти доходи із можливими втратами, а й проаналізувати можливі наслідки після реалізації ризику. Основним завданням якісної оцінки ризиків є прийняття рішення про реалізацію чи відмову від господарської операції, а у разі прийняття рішення про здійснення – визначення числового значення ступеня ризику, тобто кількісної оцінки [58, с.132].

Таким чином, основними умовами, що визначають рівень податкової безпеки держави та впливають на її забезпечення, є: відповідність системи оподаткування напрямам державної податкової політики та сучасним умовам економічного розвитку, високий рівень податкової культури; правовий характер податкових відносин; узгодженість усіх елементів функціонування податкової системи країни.

3.2 Напрями удосконалення відносин правового регулювання податкової безпеки держави

В ході аналізу чинного законодавства виявлено, що основні нормативно-правові акти з питань забезпечення фінансової безпеки нашої держави, зокрема, Закон України «Про основи національної безпеки України» та Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері лише частково згадують про існування процесу глобалізації, не визначаючи позитивних та негативних сторін даного явища, а також способів протидії глобальним загрозам, вплив яких постійно зростає. Відсутність належного економіко-правового аналізу негативного впливу глобалізаційних процесів призвела до зростання загроз фінансовій безпеці України, а також до зниження її рейтингу серед держав світу. Лише у Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів опосередковано аналізуються глобалізаційні процеси та їх вплив на фінансову безпеку нашої держави.

Для економічного зростання й успішного функціонування національної економіки необхідно створити зрозумілу, стабільну, ефективну податкову систему. Податки є важливою складовою економічної й фінансової безпеки, оскільки забезпечують всі рівні економічної системи фінансовими ресурсами. Податковий компонент охоплює безпеку суспільства, держави, регіонів, підприємств, родини, окремої людини [56, с.3].

Враховуючи існуючі проблеми правового забезпечення ефективного функціонування основних структурних елементів фінансової безпеки держави (бюджетної безпеки, податкової безпеки, боргової безпеки, банківської безпеки, інвестиційної безпеки та валютної безпеки держави), додатково запропоновано низку змін та доповнень до діючих нормативно-правових актів з метою розв'язання існуючих проблем, а саме: до Бюджетного кодексу України та Закону України «Про державний бюджет» (стосовно бюджетної та боргової безпеки держави); до Податкового кодексу (стосовно податкової безпеки

держави); до Закону України «Про банки і банківську діяльність» (стосовно банківської безпеки держави); до Закону України «Про інвестиційну діяльність» (стосовно інвестиційної безпеки держави); до Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (стосовно валютної безпеки держави).

Основними заходами, що спрямовані на підвищення рівня податкової безпеки, податкової культури та нейтралізації загроз податковій безпеці, є:

- виявлення критичних ситуацій, при яких прогнозовані та реальні показники податкової діяльності досягають або виходять за межі порогових значень;
- розробка заходів з виведення податкової системи із зони податкового ризику та усунення наслідків реалізації загроз;
- здійснення експертизи прийнятих нормативно-правових актів і рішень з податкових питань з позиції податкової безпеки України;
- забезпечення відповідності системи оподаткування напрямам державної податкової політики;
- підвищення рівня податкової культури;
- дотримання правового характеру податкових відносин;
- підвищення рівня надходження податків за рахунок якості довгострокового та короткострокового оптимального прогнозу та планування;
- створення більш повної та прозорої системи податкового управління, що передбачає автоматизацію збору фінансово- господарської інформації, необхідної для ефективного прогнозування, планування та оптимального управління;
- розробка автоматизованої інформаційної системи податкової безпеки, яка забезпечує успішне виконання поставлених цілей, а також безперервне відстеження критичних індикаторів виконання податкових планів [2, с.14].

Чинна система оподаткування в Україні формувалась протягом багатьох років. На жаль, поки що вона не є досконалою і не повністю відповідає вимогам часу. Сьогодні ще існують неузгодженість і протиріччя окремих норм

податкових законів, їх нестабільність, безсистемне надання пільг та перекручування суті податків. Все це доводить, що й податковий тиск на платників податків необхідно знижувати.

Нормативно-правова база оподаткування є складною, неоднорідною та нестабільною, а окремі законодавчі норми – недостатньо узгоджені, інколи суперечливі. Питання оподаткування і досі регулюються не тільки законами, а і декретами Кабінету Міністрів України, указами Президента України. Через наявність у законодавчих актах норм непрямої дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами. Такий стан правової бази може бути виправданий на початковому етапі формування податкової системи, однак неприйнятний на цьому етапі розвитку економіки. Чимало норм мають неоднозначне тлумачення при їх застосуванні, що негативно позначається на діяльності підприємницьких структур, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів.

Принциповим недоліком податкового законодавства є наявність економічно необґрунтованих розбіжностей щодо визнання та оцінки доходів і витрат для визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток та податком на додану вартість і нормативно-правовою базою бухгалтерського обліку в частині розрахунку фінансового результату, що унеможливорює складання декларації про прибуток підприємств за даними бухгалтерського обліку. Діяльність органів забезпечення податкової безпеки держави є недостатньо узгодженою та ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин, відсутності цілісного інформаційного простору.

Система оподаткування – це продукт діяльності держави, її важливий атрибут. Кожна держава формує свою систему оподаткування з урахуванням досвіду інших країн, стану економіки, розвитку ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних завдань, власних національних особливостей. Система оподаткування України розвивається поступово, зміни, які відбувалися за роки незалежності, були позитивні:

кількість податків було зменшено, податкові ставки знижено, зменшилась також кількість звільнень від оподаткування, водночас розширилась база оподаткування, значно поліпшилось надходження податків.

Проте, аналіз системи оподаткування в Україні, її становлення й розвитку дає змогу зробити висновок про серйозні недоліки, що їй притаманні. По-перше, це нестабільність податкової системи. Часті зміни в законодавчих актах щодо окремих податків негативно впливають на розвиток підприємницької діяльності. По-друге, основним є фіскальне спрямування податкової системи, недостатнє виявлення регулювальної функції основних податків. По-третє, система в цілому надто громіздка, розрахунки окремих податків не виправдано ускладнено [72, с.279].

Окремою проблемою є податкові пільги. По-перше, звільняючи від податків деякі підприємства, держава збільшує податковий тягар іншим. По-друге, податкові пільги часто перетворюються на ухилення від податків, які здійснюються шляхом штучного банкрутства; фальсифікації документів, наданих підприємствами на відшкодування ПДВ; створення фіктивних підприємницьких осіб тощо. Для розв'язання зазначених проблем доцільно вжити заходи, які могли б удосконалити систему оподаткування: зменшити податкове навантаження; зробити податкове законодавство простішим, послідовним та прозорим; скоротити кількість податків, тобто усі малоефективні податки мають бути скасовані або встановити єдиний універсальний податок.

Відповідно до Конституції України, вона є соціальною, правовою державою. Отже, її податкова система повинна відповідати вимогам щодо рівня фінансування суспільних благ із визначенням відповідно до цього рівня перерозподілу ВВП, який забезпечить формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та гарантії громадянам достатнього життєвого рівня. Податкова система має відображати конкретні умови країни: рівень розвитку економіки, соціальної сфери, зовнішньої і внутрішньої політики, традицій народу, географічне

положення і безліч інших чинників. Забезпечення стабільної податкової безпеки можливо в тому випадку, коли державними органами буде розроблена та впроваджена ефективна податкова політика та прийняті ряд мір щодо її підтримки.

Таким чином, основними умовами, що визначають рівень податкової безпеки держави та впливають на її забезпечення, є: відповідність системи оподаткування напрямам державної податкової політики та сучасним умовам економічного розвитку, високий рівень податкової культури; правовий характер податкових відносин; узгодженість усіх елементів функціонування податкової системи країни.

На мою думку, основними напрямками реформування податкової безпеки держави є проведення таких заходів, як: участь у вдосконаленні податкового та загального законодавства, спрямованого на його спрощення шляхом зменшення кількості податків, спрощення механізму обчислення податків, насамперед для фізичних осіб, зменшення податкової звітності, уніфікацію бухгалтерського обліку у різних галузях господарської діяльності та приведення його до світових стандартів; ініціювання ухвалення законів, які б встановлювали, що після прийняття законодавчих актів про оподаткування їх потрібно вводити в дію лише через рік, тобто з початком наступного фінансового року, при цьому стабільність ставок, пільг і правил оподаткування протягом трьох років з моменту введення в дію податкового законодавства має закріплюватися на законодавчому рівні; приведення у відповідність законодавства шляхом виявлення та усунення суперечностей між законами і нормативними актами.

Крім того, пропонують забезпечувати безумовне виконання протягом усього періоду дії податкового законодавства щодо платників податків, які беруть участь у цільових державних інвестиційних програмах; введення регулюючих основ при оподаткуванні шляхом делегування податковим адміністраціям права надання відстрочок і кредитів залежно від фінансового стану платника податку та перспектив розвитку на термін до трьох років, у

тому числі на правах податкового кредиту; забезпечення застосування непрямих методів визначення бази оподаткування фізичних осіб шляхом створення системи контролю за їх витратами.

Також, вирішення питання щодо доцільності створення комп'ютерної системи дозволило накопичувати відомості про витрати громадян на дорогі покупки, проведення цивільних угод (біржові, нотаріальні тощо) та подальше порівняння цих даних із даними про доходи, що вказані в деклараціях громадян.

Досліджено, що значне погіршення фінансової ситуації в Україні є свідченням зниження рівня вітчизняної фінансової безпеки держави, яке є наслідком не тільки корупційних діянь, але й інших негативних факторів, що мають місце у нашій державі. За даними міжнародної організації Transparency International, станом на кінець 2016 року Україна належала до ряду держав з найбільшим рівнем поширення корупційних діянь. Тому, протидія корупції, у тому числі, за допомогою адміністративних та фінансово-правових заходів впливу є першочерговим завданням для покращення рівня фінансової безпеки України. Зазначений тезис підтверджується практикою розбудови фінансової безпеки розвинених держав [89, с.50].

Констатується, що в світі не існує уніфікованих адміністративних та фінансово-правових заходів протидії корупції та іншим зловживанням тому, що корупційні механізми створювались у державах неодноразово та за конкретних умов, і ще нікому не вдалося змінити їх одразу і повністю. Визнано за доцільне комплексно використати в Україні досвід Швеції, Гонконгу, Сінгапуру, Фінляндії та Грузії, суть якого полягає не у повному усуненні корупції з українського суспільства, а у її мінімізації та обмеженні певними рамками. Позитивним використанням такого досвіду є створення Національного агентства з питань запобігання корупції та Національного антикорупційного бюро України, але повністю покладатися на згадані органи, як показує практика, недоцільно. Враховуючи світовий досвід протидії корупції, наша держава також прагне мінімізувати дане явище та його вплив на

власну фінансову безпеку. Для зменшення поширення корупції доцільно реформувати основні сфери управління. Кошти, що використовуються у корупційних діяннях та не потрапляють до Державного бюджету України, можуть слугувати потужним внутрішнім резервом для підвищення рівня фінансової безпеки України.

Без податкового регулювання система оподаткування міжнародної діяльності не мала б успіху. Безумовно, кожна країна прагне максимально розширити свої права для того, щоб захистити свої фінансові інтереси і забезпечити міцну вихідну базу при регулюванні спірних ситуацій з податковою владою інших країн. Спирні ситуації, що виникають через розбіжності податкових законів різних держав, доводиться розв'язувати шляхом тимчасових чи постійних, двосторонніх або багатосторонніх податкових угод. На шляху нашої держави до європейських і світових організацій великого значення набуває використання світового правового регулювання адміністрування податків та збору митних платежів в Україні.

Система оподаткування має стати складовою державного механізму регулювання розвитку окремих галузей економіки. Необхідно посилити податкові методи регулювання темпів і пропорцій розвитку податкового законодавства. Організаційна основа податкової системи будь-якої держави (тобто правильне нарахування податків, їх своєчасна сплата, неможливість ухилення від оподаткування) забезпечується добре продуманою системою обліку та звітності. Тому існує нагальна необхідність прийняти Закон України «Про систему бухгалтерського обліку та звітності в Україні».

Доведено, що основні нормативно-правові акти, прийняті для запобігання та подолання негативних наслідків фінансової кризи у нашій державі, не змогли створити передумови для належного правового забезпечення податкової безпеки України в умовах економічної кризи. Вважаємо за необхідне правове забезпечення фінансової безпеки держави за умов економічної кризи реалізовувати шляхом: нейтралізації впливу світових фінансових криз та навмисних дій світових суб'єктів, тіньових структур на національну економічну

систему; забезпечення стійкості фінансово-економічного розвитку держави; забезпечення стійкості основних фінансово-економічних параметрів; запобігання переміщення капіталів за кордон, у тому числі, з реального сектору економіки; запобігання конфліктів між владою різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів державного бюджету та інших бюджетів; ефективного залучення і використання коштів іноземних запозичень; запобігання виникнення злочинів та адміністративних правопорушень у фінансових правовідносинах [90, с.14].

Необхідно також на законодавчому рівні закріпити поняття «податкова безпека», це в свою чергу дозволить: виробити критерії для відмежування податкової безпеки від суміжних видів безпеки; поставити конкретні завдання і грамотно вирішити питання забезпечення ефективної взаємодії державних органів, уповноважених проводити заходи, спрямовані на забезпечення безпеки в податковій сфері; усвідомити платникам податків значимість їх власного внеску в стійкість податкової системи (шляхом сумлінного виконання податкових зобов'язань).

На відміну від країн ЄС податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. Існуюча податкова система України характеризується наступними негативними рисами: великою чисельністю нормативних документів та невідповідністю законів та підзаконних актів, які регулюють податкові відносини; нестабільністю податкового законодавства, а саме численні зміни та поправки до існуючих законів; відсутністю регулюючої функції та зосередження на фіскальній ролі податків; наявністю законів, які належать до інших галузей права, але зачіпають питання регулювання податкових відносин; відсутністю достатніх правових гарантій для учасників податкових відносин [7, с.201].

Найбільш вдалим прикладом визнано удосконалення правового забезпечення діяльності США, де звітність приймається від платників податків в електронному вигляді, а завдання чітко конкретизовані, а саме: технічні

консультаційні послуги; внутрішній аудит і безпека; управління персоналом; підвищення кваліфікації персоналу; розподіл ресурсів; фінансова політика; планування та проведення досліджень; надання інформації громадськості. Таким чином, створено основу для подальшої автоматизації процесів обробки даних, крім того удосконалено структуру на всіх рівнях і розширено надання послуг клієнтам. Так, у Федеральному офісі зменшено кількість персоналу та завдань, введено більш рівномірну організаційну структуру з меншою кількістю шаблів управління, а виконавчу діяльність передано до повноважень інших організацій. Кількість регіональних відділень зменшилася з семи до чотирьох, їм надано більше виконавчих повноважень з більшим ступенем відповідальності. Кількість територіальних відділень зменшилася з 63 до 33, але їх робота спрямована на допомогу платникам податків. Крім того, зросла вдвічі кількість центрів обслуговування клієнтів [96, с.80].

Таким чином, в даному контексті, найвагомим фактором вдосконалення правового регулювання податкової безпеки держави є впровадження змін та приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС, що вимагає провєлення податкової реформи, прискорення процесів активізації податкових правовідносин, поліпшення умов конкуренції. Податкова правова система України має сприяти досягненню стабільності у суспільстві, гарантувати верховенство права і функціонування ринкової економіки та розвитку законодавства України за визначеними Загальнодержавною програмою пріоритетними сферами у напрямі його поступового наближення до законодавства Європейського Союзу.

3.3 Удосконалення механізму забезпечення податкової безпеки держави

Податкова безпека, як невід’ємна і водночас взаємопов’язана складова фінансової системи, здатна подолати протиріччя, що виникають внаслідок перерозподілу частини фінансових ресурсів між суб’єктами суспільного відтворення за умови оптимізації їх податкового навантаження і, навпаки, загострити їх через надмірне фіскальне спрямування податкової системи. Внаслідок цього формуються податкові загрози, які негативно впливають на податкову безпеку усіх рівнів, а тому її вплив на економічні процеси може бути як активізуючий, так і стримуючий [3, с.85].

Перш за все слід звернути увагу на необхідність розмежування понять «податкова безпека держави», що характеризує динамічний розвиток податкової системи, та «забезпечення податкової безпеки держави» як сукупності організаційно-правових відносин. Забезпечення податкової безпеки держави базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз податковій безпеці держави.

Механізм забезпечення податкової безпеки має реалізовуватися на основі розробки відповідних наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об’єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб’єктів), визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки.

Одним з основних механізмів забезпечення податкової безпеки держави є податковий контроль. Відповідно до статті 61 Податкового кодексу України податковий контроль - система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою

контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [65].

Згідно статті 62 Податкового кодексу України податковий контроль здійснюється шляхом ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірок та звірок відповідно до вимог цього Кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин; моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків [65].

Основною формою реалізації податкового контролю залишаються перевірки. Податкові перевірки здійснюється поетапно. Більшість фахівців висказує думку, що процес здійснення податкових перевірок здійснюється в три етапи: 1) планування та підготовка перевірки; 2) проведення перевірки; 3) оформлення та реалізація результатів перевірки. Кожен з цих етапів об'єднує певні роботи, які забезпечують проходження такого етапу ефективно. Так, на етапі планування та підготовка перевірки здійснюється: відбір платників податків для проведення перевірок; формування і затвердження планів-графіків проведення перевірок (у випадках, передбачених законодавством); підготовка і підписання наказу керівника податкового органу про проведення перевірки; формування перевіркової бригади; збирання інформації про платника податків та його діяльність; доперевірочний аналіз платника податків; підготовка програми перевірки; оформлення направлення на перевірку; повідомлення платника податків про проведення у нього перевірки (у випадках, передбачених законодавством).

На етапі фактичного проведення перевірки здійснюється безпосереднє проведення перевірочних процедур (вивчення та аналіз звітності та записів в

облікових реєстрах, огляд об'єктів оподаткування, інвентаризація, експертиза, контрольні обміри, хронометраж тощо); надання вказівок платнику податків про усунення виявлених порушень та відновлення обліку; відбір пояснень платника податків та/або його посадових осіб; направлення зустрічних запитів.

На етапі оформлення та реалізації результатів перевірки проводиться аналіз та узагальнення отриманої інформації; визначення й аналіз виявлених правопорушень (за їх наявності); оформлення результатів перевірки (складання акта або довідки); ознайомлення платника з результатами перевірки; проведення робіт щодо оскарження платником податку положень акту перевірки; підписання акта або довідки та вручення його/її платнику податків; оформлення податкового повідомлення-рішення за результатами перевірки та вручення його платнику; реалізація дій щодо забезпечення виконання податкового повідомлення-рішення або доказу обґрунтованості позиції викладеної в акті перевірки в адміністративному або судовому порядку [90, с.50].

Податкова безпека держави досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, інформаційній і власне фінансовій сферах [13, с.127]. Зважаючи на те, що податкова безпека не є статичною (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то механізм забезпечення податкової безпеки включає такі елементи:

- об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів податкової безпеки;
- діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз податковій безпеці.

Таким чином, побудова механізму забезпечення податкової безпеки потребує визначення критеріальних вимог до неї.

Загальними принципами забезпечення податкової безпеки держави є: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність та адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки. Специфічними принципами забезпечення податкової безпеки держави є: забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства та суверенності прав держави на використання економічного і фінансового потенціалу; подолання фінансових суперечностей і збалансування індивідуальних, корпоративних і загальнодержавних інтересів; демократизація прийняття та ефективність використання державних рішень у фінансовій сфері; захист прав власності і свободи економічного вибору; забезпечення макрофінансової стабільності, динамічного зростання економіки та відносної фінансової незалежності держави; забезпечення ефективності розподілу фінансових ресурсів і капіталу та державного контролю за їх використанням [47, с.37].

Податкова безпека держави є однією з найважливіших складових фінансової безпеки, без забезпечення якої практично неможливо вирішити проблему оптимізації рівня оподаткування. Проте на сьогодні в Україні не створено нормативно-правової основи формування системи податкової безпеки держави. З огляду на це постає актуальне питання щодо забезпечення держави оптимально-необхідним обсягом податкових навантажень відповідно до вимог економічної політики. На сьогодні система показників, що характеризували б податкову безпеку держави, немає, тому важливо її розробити. Єдиним показником ефективності функціонування податкової системи, а отже, і податкової безпеки, є рівень податкового навантаження на платника податків, але і його кількісне та якісне вираження не точно.

Доцільність використання системи податкового планування на підприємстві обґрунтовується сукупністю стратегічних завдань, розв'язання яких сприятиме мінімізації податкових ризиків, зокрема дотримання податкового законодавства в частині забезпечення правильності обчислення розмірів податкових платежів; мінімізації, в законодавчих рамках, розмірів податкових зобов'язань в розмірі окремих податків та зборів; максимізації прибутку шляхом оптимізації розмірів сплачених податків, які є частиною витрат підприємства; обґрунтованого вибору та узгодження форм взаємовідносин із контрагентами, залежно від використання систем оподаткування; забезпечення ефективного планування та управління грошовими потоками; уникнення штрафних санкцій.

Досягнення зазначених позитивних наслідків і економічних видів для конкретної підприємницької структури вимагає аналізу існуючих видів податкового планування та вибір найбільш прийнятних для конкретного платника. Не менш важливим, нарівні з вищезазначеними, наслідком впливу податкового планування на мінімізацію податкових ризиків підприємства є його документальний супровід [8, с.252].

Механізм забезпечення податкової безпеки складається з таких елементів: всебічний моніторинг податкової системи держави, що проводиться для своєчасного попередження, виявлення та мінімізації наслідків внутрішніх та зовнішніх загроз інтересам об'єктів податкової безпеки держави; розроблення та визначення соціально-економічних показників, що характеризують стан вітчизняної податкової системи держави; діяльність держави щодо виявлення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз податковій безпеці.

Узагальнення наявної на сьогодні практики податкового планування дає підстави говорити про практичну відсутність затверджених форм документів, де б відображалися планові показники податкових розрахунків на перспективу. Здебільшого дані показники в розрізненому вигляді є складовими елементами фінансових та стратегічних планів господарюючих суб'єктів – платників податків.

Доцільно доповнити діючу стандартизовану форму фінансового плану підприємства окремим розділом, який має називатися «податковий план» або «план податкових платежів». В даному документі має бути витриманий традиційний підхід до планування. У верхній частині плану мають бути зазначені заплановані до сплати розміри конкретних податків і зборів, з урахуванням всіх законних можливостей встановлення їх оптимальних (мінімальних) розмірів. В нижній частині «податкового плану» мають бути джерела покриття витрат платника податків на їх сплату, враховуючи специфіку справляння, передбачену законодавством.

Не менш важливим, з огляду на потребу в документуванні процесу податкового планування, є розробка «податкового календаря». Даний документ має бути складовою платіжного календаря підприємства і використовується у системі оперативного управління грошовими потоками з операційної діяльності підприємства. «Податковий календар» використовується для контролю і прогнозування правильності обчислення термінів сплати до бюджету податкових платежів. Цей плановий документ розробляють на підприємстві в цілому і містить він, як правило, тільки один розділ – «графік податкових платежів». У ньому відображають усі види податків, зборів та обов'язкових платежів, які перераховуються підприємством до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних цільових фондів [18, с.75].

Держава, як суб'єкт системи оподаткування, для забезпечення ефективної податкової безпеки, повинна постійно здійснювати регулювання і стимулювання економіки шляхом оптимізації рівня оподаткування суб'єктів господарювання та населення, що несуть податкову відповідальність за порушення податкового законодавства, чим і визначають власний рівень податкової безпеки.

Податки і податкова політика повинні сприяти забезпеченню розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин у країні і регіонах для того, щоб були сформовані необхідні фінансові умови та ресурси для соціально-економічного розвитку держави і її регіонів.

Важливо для належного забезпечення податкової безпеки держави є створення Концепції податкової безпеки, що містила б пріоритетні цілі і завдання досягнення безпеки, шляхи та методи їх реалізації, які адекватно відображають роль податків у соціально-економічному розвитку національної економіки, а її зміст покликаний би координувати загальнодержавні дії у сфері забезпечення безпеки на рівні окремих громадян, суб'єктів господарювання, галузей, секторів економіки, а також на регіональному, національному та міжнародному рівнях. В такий спосіб гарантувалася б системність і комплексність державної економічної політики і політики гарантування безпеки.

Розглянувши наявні проблеми, можна зробити висновок, що вони потребують конкретних дій з боку суб'єктів податкових відносин. Основними шляхами вдосконалення податкової системи в Україні є:

1. удосконалити норми податкового законодавства, які допускають множинне тлумачення і призводять до непорозумінь між контролюючими органами і платниками податків, що подолає загрозу неоднозначного трактування нормативних актів в частині оподаткування;
2. підвищити ефективність податкового адміністрування за умови, що збільшення кожної додаткової одиниці (працівників, підприємств, продукції тощо) призводить до зростання обсягів податкових надходжень, тобто зменшити податкове навантаження, що стимулюватиме суб'єктів господарювання до розширення своєї діяльності та легалізації доходів та знизить рівень корупції в країні;
3. передбачити штрафні санкції за несвоєчасність та неповноту сплати податків в такому обсязі, щоб платнику вигідніше було сплатити їх своєчасно та у повному обсязі, ніж ухилитися від їх сплати;
4. послабити податковий тиск для добросовісних платників, які здійснюють діяльність на законних засадах, що знизить рівень ухилення від сплати податків;

5. посилити відповідальність банківських установ, що за поданням податкових органів продовжують обслуговувати фіктивні фірми, або ті, які ухиляються від сплати податків [52, с.1].

Реалізація даних завдань сприятиме ефективнішому функціонуванню податкової системи держави, своєчасному наповненню дохідної частини бюджету, що значно підвищить рівень податкової безпеки держави зокрема та фінансової безпеки в цілому. Формування ефективної податкової політики, шляхом вибору найефективнішого варіанта сплати податкових платежів може зміцнити податкову безпеку. Для забезпечення ефективного розвитку української економіки необхідно дотримуватися вимог відповідності елементів податкової безпеки вимогам національної безпеки. В умовах мінливості політико-економічної ситуації в країні, необхідно на регулярній основі досліджувати ефективність методів, способів та інструментів забезпечення податкової безпеки держави.

ВИСНОВОК

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено системні узагальнення теоретичного та практичного характеру, запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в комплексному дослідженні правової проблеми податкової безпеки держави. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, а саме:

1. Податкова безпека є достатньо новою правовою категорією у наукових колах і державному управлінні, а трактування її суті є неоднозначним. Під податковою безпекою необхідно розуміти такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення).

2. Поняття податкова безпека розглядається в соціальному, правовому та економічному контексті. З соціального погляду податкову безпеку варто розглядати як захищеність балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання та населення внаслідок раціонального оподаткування та надання податкових пільг, справляння податків та оптимального перерозподілу податкових надходжень між усіма суб'єктами фінансової системи, формування ефективної податкової культури та дисципліни, що забезпечує належний рівень їх податкової безпеки. У правовому контексті податкову безпеку варто розглядати як спосіб регулювання податкової системи шляхом створення умов справедливого оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларування цих умов у законодавчих актах. В економічному аспекті податкову безпеку характеризують як постійне, однак динамічно мінливе явище, яке відображає ступінь і характер наповненості фінансовими ресурсами бюджетів різного рівня, що залежить від темпів розвитку економіки, приросту

ВВП, рівня інфляції та ступеня податкового навантаження господарюючих суб'єктів, задіяних у суспільному відтворенні.

3. Однією з найважливіших складових економічної безпеки держави є фінансова безпека. Без забезпечення стійкої фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоїть перед державою. Фінансова безпека віддзеркалює систему взаємовідносин та взаємозалежності суб'єктів господарювання в фінансовій сфері та передбачає такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювалися сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі. Формування ефективної податкової політики, шляхом вибору найефективнішого варіанта сплати податкових платежів може зміцнити податкову безпеку. Для забезпечення ефективного розвитку правової держави необхідно дотримуватися вимог відповідності елементів податкової безпеки вимогам національної безпеки. В умовах мінливості політико-економічної ситуації в країні, необхідно на регулярній основі досліджувати ефективність методів, способів та інструментів забезпечення податкової безпеки держави.

4. За роки незалежності в Україні було прийнято низку правових актів, за допомогою яких здійснюється забезпечення фінансової безпеки нашої держави, зокрема: Конституцію України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закони України «Про основи національної безпеки України», «Про Раду національної безпеки та оборони України» та «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні». Також, основоположними нормативно-правовими актами у сфері забезпечення фінансової безпеки України є: Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, Стратегія національної безпеки України, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Вищезгадані та інші правові джерела заклали підвалини для організації механізму правового забезпечення фінансової безпеки України.

5. Загальними принципами забезпечення податкової безпеки держави є: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність та адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки. Специфічними принципами забезпечення податкової безпеки держави є: забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства та суверенності прав держави на використання економічного і фінансового потенціалу; подолання фінансових суперечностей і збалансування індивідуальних, корпоративних і загальнодержавних інтересів; демократизація прийняття та ефективність використання державних рішень у фінансовій сфері; захист прав власності і свободи економічного вибору; забезпечення макрофінансової стабільності, динамічного зростання економіки та відносної фінансової незалежності держави; забезпечення ефективності розподілу фінансових ресурсів і капіталу та державного контролю за їх використанням.

6. Характерними ознаками податкової безпеки: можливість, гармонійність, захищеність, гарантованість, оптимальність, забезпеченість, спрямованість, запобігання, виявлення, попередження, ефективність, своєчасність, стабільність, збалансованість тощо. До складу податкової безпеки держави включають такі компоненти: податкова безпека платників податків, податкова безпека регіону, податкова безпека держави, міжнародна податкова безпека.

7. Серед ризиків для податкової безпеки, зумовлених податковою системою, найсуттєвішими є: значне податкове навантаження, недовіра до уряду та низька податкова культура, що в свою чергу зумовлюють ухилення від сплати податків, згортання діяльності або перехід у «тінь», зростання податкового боргу, корупцію в податкових органах, збільшення витрат на

адміністрування і сплату податків, зниження інвестиційної активності, відтік національного капіталу за кордон.

8. В умовах сучасного середовища посилюється рівень загроз податковій безпеці держави. Їхня поява пов'язана як з діяльністю держави, так і платниками податків. Основними загрозами податкової безпеки держави пов'язані з контролюючими органами є: надмірне податкове навантаження; короткотерміновий характер податкового регулювання; збільшення витрат на адміністрування податків; збільшення податкового боргу держави; підвищення рівня корупції в країні; неоднозначне трактування нормативних актів в частині оподаткування. Основними загрозами податкової безпеки держави пов'язані з платниками податків є: низька податкова культура; ухилення від сплати податків; поширення тіньової економічної діяльності; відтік капіталу за кордон; неправомірне застосування податкових пільг; приховування і зниження об'єктів оподаткування; невиконання вимог податкових органів з метою несплати податків. У зв'язку з реалізацією названих загроз держава недоотримує значні кошти до бюджету, що загрожує порушенню фінансової безпеки держави в цілому.

9. Доцільно визначити на законодавчому рівні поняття «податкова безпека держави». Недосконалість правового регулювання відносин в цій сфері податкової безпеки, недостатня розробленість методичних підходів та недостатність чітких наукових і практичних рекомендацій створює умови для тіньового сектору економіки і, значною мірою, корупції в державі. На сьогодні в Україні податкова безпека недостатньо регулюється державою. Таким чином, на нашу думку позитивними елементами реформування податкової системи та податкового законодавства є проведення податкової реформа, підготовка до якої повинна здійснюватись поетапно та вивірено. Створення нової законодавчої бази в сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

10. Також, в Україні необхідно формувати податкову політику, направлену на побудову стабільної та зрозумілої системи оподаткування, зменшення податкового тягара і забезпечення збалансованості інтересів держави та інтересів суб'єктів господарювання. Виконання зазначених завдань дасть змогу зменшити відплив капіталу за кордон, сприятиме зростанню надходжень до державного бюджету в результаті оподаткування відповідних операцій, що здійснюються між резидентами і нерезидентами, розширить можливості України щодо обміну інформацією у податковій сфері з іншими країнами світу, а також забезпечить стабілізацію державних фінансів.

Список використаних джерел

1. Адонін С. В. Поняття державної податкової політики в Україні / С. В. Адонін // Держава та регіони: Економіка та підприємництво.- 2011.- № 5. – С. 5-10.
2. Андрущенко В. Л. Умови та ідеали податкової культури / В. Л. Андрущенко // Професійна етика працівника державної податкової служби як складова етики державного службовця України : матер. наук.-практ. конф. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2006. – С. 13–17
3. Баранецька О. Національні інтереси України в сфері фіскальної безпеки / О. Баранецька, В. Мартинюк // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 83-87.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми Київський національний торговельно-економічний унт. – забезпечення) / О.І. Барановський. 760с.– К. : КНТЕУ, 2004. –
5. Башинський І. А. Формування податкової культури в Україні / І. А. Башинський // Зб. наук. праць Херсонського національного технічного університету. – 2011. – Вип. 2 (5). – С. 9–14.
6. Безкровний О.В. Податкові ризики: характеристика та шляхи мінімізації / О.В. Безкровний, Т. Мисник, Ю. Романченко // Актуальні проблеми економіки. Економіка та управління підприємствами. – 2016. – №6(180). – С.158-166.
7. Борщевський В.В. Європейська інтеграція України крізь призму економічної безпеки держави. - Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. - Вип. 26. - К.: ВПЦ “Київський університет”, Інститут міжнародних відносин, 2001. - С.200-204.
8. Бригінець О.О. Декриміналізація національного законодавства та формування фінансової безпеки держави / О.О. Бригінець // Держава і право. – 2011. – № 54. – С. 250-255.
9. Бригінець О.О. Правове регулювання фінансової безпеки України: монографія / О.О. Бригінець. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – 362 с

10. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51, ст.572.
11. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні / А.В. Василенко // Вісник національного банку України. - 2010. - № 1 - с. 17-22.
12. Виклюк М. І., Гресик В. В. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик // Виклюк М. І., Гресик В. В. // Всеукр. наук. вир. журнал. Інноваційна економіка– 2013. – № 5(54). – С. 242-246.
13. Виклюк М. І. Економічний зміст податкової безпеки та її складові // Виклюк М. І. // Податки і фіскальна політика. Світ фінансів. – 2013. - №3. С.126-134.
14. Виклюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик // Виклюк М. І., Гресик В. В. // Інноваційна економіка. – 2013. - №5 . – С. 245-246
15. Вишневський В.П., Липницький Д.В. Оцінка можливості зниження податкового тягаря // Фінанси України.– 2012.– №8. – С. 93–105.
16. Вітлінський В.В., Тимченко О.М. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок // Фінанси України.– 2007.– №3. – С. 132–139.
17. Вовчак О.Д. Податкові ризики у системі управління економічною безпекою // Фінанси України.– 2008.– №11. – С. 41–47.
18. Волошин В.І. Системний підхід до аналізу та забезпечення фінансової безпеки підприємства / В.І. Волошин, В.В. Каркавчук // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: сб. науч. тр. — До нецьк: ДонНУ. — 2012. — С. 73—77.
19. Власова О. Є. Податкова безпека в системі заходів забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / О.Є. Власова // Комунальне господарство міст : Науково-техн. Збірник. - №108. – 2012. – С. 401-407.
20. Гаврилюк Т.Ю. Законодавче забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні / Т.Ю. Гаврилюк // Вісник Київського нац. ун-ту. – 2013. – С. 1–7.

21. Глущенко О.О. Концептуальна модель податкової стратегії підприємства як захід збереження його економічної безпеки / О.О. Глущенко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 24(1). – 2012. – С. 215-223.
22. Гнедіна К. В. Економічна сутність поняття / К. В. Гнедіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – №. 6. – С. 233-237.
23. Голюков С. С. Сутність податкової безпеки / С. С. Голюков // Економіка та держава. – 2015. - №9. – С.129-132.
24. Голюков С. С. Загрози податковій безпеці України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/16-2016/29.pdf> С. 1-5.
25. Горобінська І.В. Аналіз податкового навантаження та його вплив на динаміку ділової активності / І.В. Горобінська // Актуальні проблеми економіки. — 204. — № 10. — С. 26—32.
26. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
27. Грачов О.В. Податкова безпека як невід’ємна складова економічної безпеки підприємства / О.В. Грачов // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 82—87
28. Грушко В. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект / В. Грушко, С. Лаптев, Л. Кошембар. – К. : Ун-т економіки і права «Крок», 2010. – 256 с.
29. Гуцалюк О.І., Левковець Н.П. Вплив податків на фінансову безпеку підприємств / О.І. Гуцалюк, Н.П. Левковець // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 15. – Ч. 2. – С. 70–76.
30. Декларація про державний суверенітет України: Декларація від 16.07.1990 № 55-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/55-12>

31. Дмитренко Е. С. Сучасний погляд на роль фінансового контролю у протидії порушенням фінансового законодавства / Е. С. Дмитренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2015. - № 4. - С. 105-111.
32. Дмитренко Е.С. Фінансова система України – пріоритетний напрямок фінансово-правових досліджень в Україні / Е.С. Дмитренко // Митна справа. - 2014. - № 5. - С.13-18.
33. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : Видавничий центр КНТЕУ, 2001. – 310 с
34. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
35. Захожай В.Б., Перевалова О.М. Податкові ризики в системі державного управління // Наукові записки.– Серія: Економіка.– 2009.– Вип. 11. – С. 32–39.
36. Зінкевич А. В. Податкова культура населення як інструмент уникнення податкових правопорушень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21010/2/DSESES_2017_Zinkevych_A_V-Podatкова_kultura_naselennia_169-171.pdf С.1-8.
37. Іванов Ю.Б., Бережна Ю. В. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю.Б. Іванов, Ю.В. Бережна // Економіка розвитку. – 2010. – № 2(54). – С. 9-11.
38. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Ю. Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 328 с.
39. Іващенко О. В., Гетьман В. М. Фінансово-економічна безпека держави / О.В. Іващенко, В. М. Гетьман // Таврійський державний агротехнологічний університет. Збірник 22, Том 1, від 7 травня 2013 року. С. 121-131.
40. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В.В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С.35-40.

41. Кавун С.В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія / С.В. Ковун. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009-300с
42. Кашин В.А. Податкова система: як її зробити більш ефективною? / В.А. Кашин //Фінанси. — 2008. — № 10. — С. 5—9.
43. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, Картбланш, 2002. – 570 с.
44. Коломєць Т.О. Правове регулювання фінансової безпеки України / Т.О. Коломєць // Збірник наукових праць «Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки» – 2016. – № 4. – С. 142-144.
45. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної ради України. – 1996. – №30. – Ст. 127.
46. Копилов В.А. Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави / В.А. Копилов, Т.І. Єфименко // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 38–45.
47. Коробов В.В. Фінансова безпека в системі державного фінансового контролю: автореф. дис. канд. ек. наук.: 08.00.10 / В.В. Коробов. — Іванов, 2010. — 18 с.
48. Криленко В. Формування доктрини економічної безпеки України / В. Криленко / Схід. – 2013. - №3. – С. 24-28.
49. Ластовецький А. Колізії у законодавстві про оподаткування / Ластовецький А. // Право України. – 2003. – № 7. С. 11-15
50. Левчук Ю.О. Податкова безпека як елемент фінансової безпеки держави / Ю. О. Левчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1888/1/278.pdf> С.1-2
51. Луценко І. С. Методичний підхід до оцінювання рівня податкової безпеки держави / І. С. Луценко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. - № 12. – С. 159-163.
52. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2017/02/14/620881/>

53. Майстренко О. Деякі питання вирішення колізій у податковому законодавстві України // Право України. – 2005. – № 9. – С. 95 – 99.
54. Малий В. М. Щодо визначення поняття податкової безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docplayer.net/68212842-Shchodoviznachennya-ponyattya-podatkovoyi-bezpeki.html> С. 130 - 135.
55. Мамонова Г. В. Податкова компонента економічної безпеки: моделювання та оцінка загроз / Г. В. Мамонова, І. І. Подік // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія у 2т.]. – Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.». – 2014. – С. 190–202.
56. Маринів Н.А. Податкова перевірка як організаційно-правова форма реалізації податкового контролю: Автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Харків, 2007. – 20 с.
57. Нехай В. А. Податкові ризики: зміст та методи зниження / В. А. Нехай // Фінанси. Банківська справа. Науковий вісник Полісся. – 2015. - № 2 (2). – С.132-138.
58. Нехай В. А. Щодо категорії «податковий ризик» / В. А. Нехай // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 21 листоп. 2014 р.). – Чернігів: ЧНТУ, 2014 – С. 29–30.
59. Нешко Р. М., Матвійчук В. І. Податкова безпека держави як запорука стабільної фінансової безпеки України // Р.М.Нешко, В. І. Матвійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/3914/3947> С.1-7
60. Онишко С. Податкова складова економічної безпеки України / С. Онишко, О. Новицька // Науковий вісник Національної академії ДПС України. – 2004. – № 5 (27). – С. 10–14.
61. Павліченко В. М. Податкова безпека як складова економічної безпеки українських підприємств в умовах кризи / В. М. Павліченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. С. 131-135.

62. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Г.А. Пастернак-Таранушенко ; за ред. проф. Б.Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
63. Патарідзе-Вишинська М.В. Генезис нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки / М.В. Патарідзе-Вишинська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – Вип. 1 (34). С. 169 – 189.
64. Петренко Л. М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави / Л.М. Петренко // Моделювання та інформаційні системи в економіці: зб. наук. праць; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. В.К. Галіцин. – 2012. – Вип. 86. – С.89–98.
65. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
66. Подік І. І. Аналіз впливу оподаткування на економічну безпеку держави / І. І. Подік // Економіка та держава. – 2013. – №2. – С. 70–75.
67. Подік І. І. Еволюція поглядів на значення податків в забезпеченні економічної безпеки держави / І. І. Подік // Стан і проблеми оподаткування і умовах мінливої економіки: Матеріали XI-ої Міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського, 2011. – С. 168–171.
68. Подік І. І. Роль податків в забезпеченні економічної безпеки України: історичний аспект / І. І. Подік, Ю. В. Гончаров // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №12. – С. 24–30.
69. Подік І. І. Податкова безпека як складова частина економічної безпеки національної економіки / І.І. Подік // Економіка та управління національним господарством. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – Вип. 2 (02). – С.100-106.
70. Подік І. І. Податкові загрози економічній безпеці держави / І. І. Подік // Економічний форум. – 2012. – №4. – С. 336–345.

71. Подік І. І. Концептуалізація податкової складової економічної безпеки держави / І. І. Подік // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – №3(58). – С. 51–56
72. Полонська Ю.М. Організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки / Ю.М. Полонська // Комунальне господарство міст. – 2011. – № 100. – С. 277-284.
73. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
74. Про Державну фіскальну службу: Постанова кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>
75. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.htm.
76. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України: Постанова кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>.
77. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>
78. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України від 27.03.2014 № 1166-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>

79. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>
80. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
81. Про національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
82. Про національне бюро фінансової безпеки України: проект Закону України № 8157 від 19.03.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676
83. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
84. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 №183/98-ВР IV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35, ст.237.
85. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>
86. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
87. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>

88. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
89. Про рахункову палату України: Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>
90. Радзівіл К.С. До питання правового забезпечення фінансової безпеки держави / К.С. Радзівіл // Юридичний вісник. – 4 (21). – 2011. – С. 49–52.
91. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. - №3. – С.14-18
92. Сидорович О. Ю. Сутнісні характеристики податкової культури: інституційний контекст / О. Сидорович // Наукові праці НДФІ. – 2017. - № 1 (78). – С.144-158
93. Савченко Т. Податковий кодекс: кроки назустріч / Т. Савченко // Вісник Податкової Служби України. – 2001. – № 21. – С. 8 – 10
94. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України / Г.А. Сомовкіна // Економіка: реалії часу. – 2014. - №3(13). – С. 30-36.
95. Соловійов В.І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави / В.І. Соловійов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2011. — № 3 (15). — С. 149— 152.
96. Соколовська А.М. Податкова система України в контексті світового досвіду // Фінанси України.– 2012.– №7. – С. 77–89.
97. Сухоруков А. І. Фінансова безпека держави : навч. посібн. / А. І. Сухоруков, О. Д. Ладюк. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с
98. Терехов Є. Економічна безпека держави та можливості її вимірювання / Є.Терехов // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 11. Ч. 4. – С. 160–165.
99. Тимошенко О.В. Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки держави / О.В. Тимошенко // БізнесІнформ – 2014. – № 6. – С. 32–37.

100. Філін С.А. Фінансовий ризик та його складові для забезпечення процесу оцінки та ефективності управління фінансовими ризиками при прийнятті фінансових управлінських рішень // Фінанси та кредит. – 2002. – №3. – С. 21–31.
101. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави [кол. монографія] / за заг. ред. О. В. Кендюхова // Стратегічне управління національним економічним розвитком: монографія: в 2 т. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТ», 2013. – Т. 2. – 392 с.
102. Чернякова Т.М., Дрозняк О.В. Урахування факторів ризику в процесі забезпечення податкової безпеки підприємства / Т.М. Чернякова, О.В. Дрозняк // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 2(6). – С. 34–37.
103. Чубаченко А. Національна податкова безпека та перспективи використання досвіду Податкової служби (IRS) Сполучених Штатів Америки для боротьби з тіньовою економікою в Україні / А. Чубаченко // Публічне право. – 2017. - №1(25). – С. 18-25